

VILNIAUS UNIVERSITETAS
TEISĖS FAKULTETAS
TARPTAUTINĖS IR ES TEISĖS KATEDRA

Gabijos Jurkevičiūtės
V kurso, Tarptautinės ir
ES teisės atšakos studentės

Magistro baigiamasis darbas

**TEISĖ Į PRIVATUMĄ IR VAIZDO STEBĖJIMO PRIEMONIŲ PANAUDOJIMAS
EUROPOS ŽMOGAUS TEISIŲ IR PAGRINDINIŲ LAISVIŲ APSAUGOS KONVENCIJOS,
EUROPOS SĄJUNGOS IR LIETUVOS RESPUBLIKOS TEISĖS POŽIŪRIU**

Darbo vadovas: Asist. Mindaugas Civilka

Recenzentas: Asist. Irmantas Jarukaitis

Vilnius

2008

TURINYS

ĮVADAS.....	3
1. TEISĖS Į PRIVATUMĄ SAMPRATA.....	7
1.1. Apibrėžimų įvairovė.....	7
1.2. Teisės į privatumą elementai.....	10
1.3. Teisė į privatumą ir asmens duomenų teisinė apsauga.....	11
1.4. Asmens duomenys.....	14
2.VAIZDO STEBĖJIMO PRIEMONIŲ SAMPRATA.....	17
2.1. Vaizdo stebėjimo priemonių atsiradimas ir paplitimas.....	17
2.2. Vaizdo stebėjimo priemonių panaudojimo tikslai.....	18
2.3. Vaizdo stebėjimo priemonių technologinis išvystymas.....	21
2.4. Asmens privatumo apsaugos problemos susijusios su vaizdo stebėjimo priemonių panaudojimu.....	23
3. TEISĖS Į PRIVATUMĄ ĮTVIRTINIMAS BEI VAIZDO STEBĖJIMO PRIEMONIŲ TEISĖTAS PANAUDOJIMAS.....	25
3.1. Tarptautinis lygmuo.....	25
3.1.1. Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos ištakos.....	25
3.1.2. 1950 m. Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija (8 str.).....	26
3.1.3. Pirmoji Europos žmogaus teisių teismo byla, kalbant apie žmogaus teisę į privatumą vaizdo stebėjimo kamerų panaudojimo atveju (Peck prieš Jungtinę Karalystę).....	31
3.1.4. Europos Tarybos 1981 m. Konvencija (ETS Nr. 108 (5, 6, 8 str.)) ir jos papildomas 2004 m. protokolas (ETS Nr. 181).....	33
3.2. ES teisė.....	36
3.2.1. ES Pagrindinių teisių chartija.....	36
3.2.2. Direktyva 95/46/EB.....	38
3.3. Nacionalinis lygmuo - Lietuvos Respublikos teisė.....	43
3.3.1. Teisės į privatumą pažeidimai Lietuvoje vaizdo stebėjimo priemonių panaudojimo kontekste.....	43
3.3.2. Istorinė teisės į privatumą reglamentavimo raida Lietuvoje.....	44
3.3.3. LR Konstitucija.....	45
3.3.4. LR Civilinis kodeksas.....	47
3.3.5. Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymas.....	48
IŠVADOS.....	53
SANTRAUKA.....	55
SUMMARY.....	56
LITERATŪROS SĄRAŠAS.....	57

IVADAS

Šiandien išėjęs į gatvę, parką, parduotuvę, sporto varžybas nebegali jaustis vienas ne tik dėl to, jog gali sutikti kitą tokį kaip tu „viešosios erdvės subjektą“, bet dėl to, jog vaizdo kameros nepastebimai seka kiekvieną tavo žingsnį. Vaizdo stebėjimo kamerų šiandieniniame mieste daugėja, o technologinė jų pusė vis gerėja. Taigi dabar eilinis individas yra patekęs tarsi į dar filosofo M.Fuko aprašytąjį Džeremio Bentamo suprojektuotą Panoptikoną¹. Žmogus ne tik išėjęs į gatvę, bet ir savo darbo vietoje nebegali tikėtis privatumo. „Didysis brolis“ stebi jį.²

Vaizdo stebėjimo kameros pradėtos naudoti 1950 metais, o jau 1960 m. Jungtinėje Karalystėje mažose parduotuvėse buvo įrengtos pirmosios vaizdo stebėjimo sistemos. Nuo tada vaizdo stebėjimo kamerų šių dienų mieste sparčiai daugėja. Michael McCahill ir Clive Norris 2002 metais atliko tyrimą, kuris buvo palankiai įvertintas. Tyrimas parodė, kad per paskutinius keletą metų vaizdo stebėjimo kamerų skaičius pasaulyje pasiekė neregėtas aukštumas. Vien tik Jungtinėje Karalystėje apie 150 – 300 milijonų svarų kasmet yra išleidžiama vaizdo stebėjimo industrijai³.

Šių stebėjimo technologijų naudojimas - iš vienos pusės - teigiamas dalykas, kaip prevencinė nusikaltimų mažinimo, visuomenės saugumo užtikrinimo priemonė, tačiau iš kitos pusės - neigiamas dalykas - individas, esantis viešojoje erdvėje nebegali tikėtis privatumo.

Teisė į privatų gyvenimą priskiriama prie vadinamųjų trečiosios kartos teisių, nes, nepaisant to, kad yra konstitucinė teisė (o tai reiškia, kad galima daryti išvada, jog ji yra laikytina prigimtinė⁴), daugelyje šalių buvo įtvirtinta gerokai vėliau nei socialinės, ekonominės ar politinės teisės. Nors jau Antikos laikais buvo iškelta privataus gyvenimo idėja (pvz. Platonas (427 - 429 m. pr. Kr.) manė, kad įstatymai turi apimti ne tik viešąjį gyvenimą, bet ir privatų, nes be sutvarkyto privataus gyvenimo neįmanoma ir visuomenės santvarka), tačiau realiai žmogaus privatus gyvenimas nebuvo ginamas, nors kai kurias kitas asmenų teises valstybė jau gynė (pvz. Atėnų demokratija, kur piliečiai galėjo dalyvauti valstybės valdyme), o tai tik patvirtina, kad ši teisė atsirado gerokai vėliau nei politinės ir kt. teisės. Apie teisės į privatų gyvenimą susiformavimą galime kalbėti tik pastarųjų šimtmečių laikotarpyje. Pirmą kartą tarptautiniu lygiu teisė į privatumą buvo pripažinta ir įtvirtinta kaip visuotinai pripažinta teisė tik 1948 m. Visuotinės žmogaus teisių deklaracijos 12 straipsnyje,

---

¹ Foucault. M. Discipline and Punish: The Birth of a Prison. London: Penguin Books, 1977; Hille Koskela “Cam-Era - the contemporary urban Panopticon”. Prieiga per internetą: <<http://www.surveillance-and-society.org>> (žiūrėta 2008 m. sausio 20 d.).

² Orwell George. 1984. Published by New American Library, New York: Penguin Books, 1961. P. 18.

³ Klang Mathias and Murray Andrew. Human Rights in the Digital Age. Glass House Press, London, 2005, P. 177.

⁴ Lietuvos Respublikos Konstitucija // Valstybės Žinios. 1992, Nr. 33 – 1014 (1992 – 11- 30). 18 str.

kuriame yra nustatyta, kad: „Niekas neturi patirti savavališko kišimosi į jo asmeninį ir šeiminių gyvenimą, jo būsto neliečiamybę, susirašinėjimo slaptumą, kėsintis į jo garbę ir orumą. Kiekvienas žmogus turi teisę į įstatymo apsaugą nuo tokio kišimosi arba tokių pasikėsinimų“⁵. Vėliau asmens teisė į privatumą buvo įtvirtinta ir kituose tarptautiniuose teisės aktuose. Svarbiausias jų - Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijoje. Jos 8 str. 1 d. skelbia, jog „kiekvienas turi teisę į tai kad būtų gerbiamas jo asmeninis ir šeimos gyvenimas, būsto neliečiamybė ir susirašinėjimo slaptumas“⁶, o 2 d. įtvirtintas šios teisės apribojimas: „valstybės institucijos neturi teisės apriboti naudojimosi šiomis teisėmis, išskyrus įstatymų nustatytus atvejus ir, kai tai būtina demokratinėje visuomenėje, valstybės saugumo, visuomenės apsaugos ar šalies ekonominės gerovės interesams, siekiant užkirsti kelią viešosios tvarkos pažeidimams ar nusikaltimams, taip pat, kai tai būtina žmonių sveikatai ar moralei arba kitų asmenų teisėms ir laisvėms apsaugoti“⁷.

Vėliau privatumo koncepcija vystėsi kita linkme, šiuo metu privatumas dažnai tapatinamas su asmens duomenų apsauga. Tačiau asmens duomenų apsauga sudaro tik vieną iš privatumo elementų – informacinį privatumą. Tad, kalbėdami apie teisę į privatumą, neišvengiamai turėsime apimti ir kai kuriuos asmens duomenų teisinės apsaugos klausimus. Minėtina, jog jaučiamos tendencijos, jog asmens duomenų teisinė apsauga tampa savarankiška, atskira teise, pavyzdžiui, Europos Sąjungos Pagrindinių teisių chartijoje asmens duomenų teisinė apsauga yra įtvirtinta atskirame straipsnyje (8 straipsnyje), t.y. kaip savarankiška teisė.⁸ Asmens duomenys - reiškia bet kurią informaciją, susijusią su asmeniu („duomenų subjektu“), kurio tapatybė yra nustatyta arba gali būti nustatyta.⁹

Minėtina, jog darbo tyrimo sritis neapims vaizdo stebėjimo priemonių panaudojimo policijos ar teismo organų vykdomos tyrimo veiklos nacionalinio saugumo tikslais, tiriant nusikaltimus ar vykdant baudžiamąjį persekiojimą ir pan. arba, kalbant Europos Sąjungos (toliau - ES) teisės prasme, nebus nagrinėjamas vaizdo stebėjimo priemonių panaudojimas antrajame bei trečiajame ES ramsčiuose, bus apsiribota tik pirmuoju ES ramsčiu. Kadangi problemoms, kylančioms vaizdo stebėjimo priemonės naudojant antrajame bei trečiajame ES ramsčiuose, reikalinga atskira studija.

Norėdami aiškiau suvokti reiškinius, apie kuriuos kalbama darbe, turėtume išsiaiškinti vartojamas sąvokas. Štai kaip „Tarptautinių žodžių žodynas“ apibrėžia sąvoką „vaizdo stebėjimo

⁵ Visuotinė žmogaus teisių deklaracija // Valstybės žinios. 2006, Nr. 68-2497.

⁶ Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių konvencija // Valstybės Žinios. 2000, Nr. 96-3016. 8 str. 1 d.

⁷ Ten pat, 8 str. 2 d.

⁸ Kiškis M., Petrauskas R. ir kt. Teisės informatika ir informatikos teisė. Mykolo Riomerio Universitetas, Vilnius, 2006, P. 114.

⁹ Europos Parlamento ir Tarybos Direktyva dėl asmenų apsaugos tvarkant asmens duomenis ir dėl laisvo tokių duomenų judėjimo. 95/46/EC [1995] O.J. L282/31.

kameros“ (video kameros) - video (lot. video - matau) + camera (lot. kamera - kambarys, palata) - filmavimo kamera, kuria vaizdai įrašomi į vaizdajuostę¹⁰, o „stebėti - akylai, atidžiai žiūrėti, žiūrint tirti, sekti akimis“¹¹. Užsienio literatūroje, kalbant apie vaizdo stebėjimo sistemas, dažnai vartojamas terminas - CCTV¹² (angl. closed-circuit television), kurio reikšmė dvejopa: kabelinė televizija bei vaizdo stebėjimo sistema, šią sistemą sudaro video kamera (-os), monitorius (-iai) ir įrašymo mechanizmas. Kompleksinė vaizdo stebėjimo kamerų sistema sudaro galimybes stebėti pasirinktą erdvę nepertraukiamai, vienu metu transliuojant vaizdą keliuose monitoriuose. Darbe sąvokas vaizdo „stebėjimo priemonės“ bei „vaizdo stebėjimo kameros“ naudosime kaip sinonimus.

Pasirinktos magistrinio darbo *temos aktualumas* yra akivaizdus - konfrontacija tarp vaizdo stebėjimo kamerų, naudojamų visuomenės saugumo, nusikaltimų prevencijos tikslais, ir individo privatumo, taip pat pakankamo, aiškaus reglamentavimo šioje specifinėje srityje nebuvimas. Be to, tokia pačia tema rašyto magistrinio darbo, mokslinės literatūros lietuvių kalba taip pat dar nėra¹³. Tačiau nagrinėjant bendruosius klausimus daugiausia buvo naudotasi Jočienės D., Civilkos M., Čilinsko K., Dickson B. darbais, o nagrinėjant specifinius vaizdo stebėjimo priemonių panaudojimo bei teisės į privatumą aspektus, remtasi Mathias K., Norris C., Armstrong G. ir kt., Žmogaus teisių stebėjimo instituto tiriamaisiais darbais, Valstybinės duomenų apsaugos inspekcijos išaiškinimais, ataskaitomis, tačiau didžiausias informacijos šaltinis šiame darbe nagrinėjama tema buvo internetas. Straipsnių, konferencijų, rekomendacijų medžiagos, ir net knygų pateiktų įvairių valstybių internetinėse svetainėse yra šios studijos pagrindas.

Kai kuriose vietose darbo turinys yra techninio pobūdžio, nes tai yra neišvengiama dėl vaizdo stebėjimo priemonių specifikos.

Magistrinio darbo *tikslas* - atskleisti vaizdo stebėjimo priemonių ir žmogaus teisės į privatumą santykio teisinio reglamentavimo aspektus bei apibūdinti tendencijas ieškant pusiausvyros tarp žmogaus teisės į privatumą ir viešojo intereso apsaugos, taip pat nubrėžti pirmąsias gaires tolimesnėms šios specifinės srities studijoms ateityje.

Magistrinio darbo *uždaviniai* yra:

1. visapusiškai ir išsamiai pateikti tiek teises, tiek technines žinias apie teisės į privatumą apsaugą vaizdo stebėjimo priemonių panaudojimo kontekste;

¹⁰ Vaitkevičiūtė V. Tarptautinių žodžių žodynas. Leidykla „Žodynas“, Vilnius, 2001, P. 685.

¹¹ Dabartinės lietuvių kalbos žodynas. Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, Vilnius, 2000. P. 732.

¹²“CCTV: Constant Cameras Track Violators“, P.17. Prieiga per internetą: <<http://www.ncjrs.gov/pdffiles1/jr000249d.pdf>> (žiūrėta 2008 m. sausio 20 d.).

¹³ Išskyrus 2002 m. Kalesnyko R. publikuotą straipsnį „Vaizdo stebėjimo kamerų (CCTV) panaudojimas užtikrinant visuomenės saugumą: teisiniai ir organizaciniai aspektai“ bei Civilka M., Barasnevičiūtė R. Asmens duomenų apsauga ir privatumas: sąveika su informacinės visuomenės aktualijomis // Justitia 2007 m. Nr. 4 (66). Vilnius

2. išanalizuoti Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos, Europos Sąjungos ir Lietuvos Respublikos teisės aktų nuostatas, įtvirtinančias teisės į privatumą (bei asmens duomenų teisinę apsaugą) vaizdo stebėjimo priemonių panaudojimo kontekste;
3. atrasti problemas, susijusias su asmens teisės į privatumą apsauga vaizdo stebėjimo priemonių panaudojimo kontekste;
4. atrasti efektyviausius vaizdo stebėjimo priemonių panaudojimo reguliavimo būdus.

Darbe buvo naudotasi tokiais *tyrimo metodais*: lyginamuoju, pavyzdžiui, buvo remiamasi ir kitų valstybių vaizdo stebėjimo priemonių naudojimo teisinio reglamentavimo pavyzdžiais, ypač Didžiosios Britanijos; istoriniu, pavyzdžiui, buvo aptarta privatumo idėjos virsmo visuotinai privaloma elgesio taisykle kelias; sisteminiu naudotasi darant išvadas; gramatiniu siekiant išsiaiškinti sąvokų reikšmę.

Buvo analizuojami *tarptautiniai ir nacionaliniai* teisės šaltiniai: 1950 m. Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija (toliau - EŽTK), Europos Tarybos konvencija Nr. 108; Europos Sąjungos Pagrindinių teisių chartija, Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 95/46/EB, Lietuvos Respublikos Konstitucija (toliau – LR Konstitucija), Lietuvos Respublikos Civilinis kodeksas (toliau – CK), Lietuvos Respublikos Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymas (toliau - ADAĮ).

Pasirinkta tokia specifinė tema dėl to, jog dar nėra atlikta pakankamai studijų, tyrimų vaizdo stebėjimo priemonių panaudojimo srityje, nėra kol kas ir tinkamai sureguliuotas šių priemonių diegimas, panaudojimas. Nepaisant to, vaizdo stebėjimo priemonių viešosiose bei privačiose erdvėse daugėja, o kartu su vaizdo stebėjimo priemonių gausa mažėja ir žmogaus privataus gyvenimo apsauga. Tad yra būtina kalbėti, analizuoti šią naują, specifinę teisės sritį.

Magistrinis darbas yra suskirstytas į 3 dalis, skyrius bei poskyrius. Darbe aptariama privatumo koncepcija, asmens duomenų apsauga, kaip savarankiška privatumo dalis, vaizdo stebėjimo priemonių samprata, aptariamas teisės į privatumą vaizdo stebėjimo priemonių kontekste reglamentavimas, nagrinėjama kol kas vienintelė Europos žmogaus teisių teismo byla.

1. TEISĖS Į PRIVATUMĄ SAMPRATA

1.1. Apibrėžimų įvairovė

Pateikti vieną, visiems priimtina *privatumo* apibrėžimą yra ganėtinai sunku. Tačiau šiame poskyryje siekiame aptarti *privatumo* apibrėžimų įvairovę.

Norint apibrėžti teisę į privatumą, iš pradžių reikia išsiaiškinti sąvokų *privatus* bei *privatumas* reikšmę.

Pagal dabartinės lietuvių kalbos žodyną: „privat (-us) – priklausantis atskiram asmeniui, nuosavas”¹⁴, o sąvokos *privatumas* minėtam žodyne apibrėžimas nėra pateikiamas. Skirtinguose tarptautinių žodžių žodynų leidiniuose šios sąvokos apibrėžiamos taip pat ne vienodai. Viename jų: „privatus“ kildinamas iš lotyniško žodžio *privatus*: „asmeninis, susijęs su atskiru asmeniu, neviešas“ o sąvoka „privatumas“, kaip „žmogaus galimybė turėti savo buvimo vietą, savo reikalus, savo gyvenimą, neprieinamą pašaliniam”¹⁵. Kitame Tarptautinių žodžių žodyne: „privatus - asmeninis, susijęs su asmeniniu ko nors tvarkymu; priklausantis kam nors asmeniškai”, o „privatumas - atskirumas, izoliuotumas nuo aplinkos; slaptumas”¹⁶. Iš žodynuose pateiktų labiausiai priimtinas *privatumo* apibrėžimas būtų - žmogaus galimybė turėti savo buvimo vietą, savo reikalus, savo gyvenimą, neprieinamą pašaliniam. Tačiau iš kitos pusės, naujų technologijų laikais *privatumo* nebegalėtumėm tapatinti su izoliuotumu nuo aplinkos. Pavyzdžiui, atsiradus internetui *privatumo* sąvoka tapo labai neapčiuopiama, naršydamas internete žmogus nebegali būti izoliuotas nuo aplinkos.

Iš istorinės pusės žvelgiant, romėnai traktavo *privatumą* - kaip laikiną tremtį iš Res Publica veiklos. Tik vėlyvame romėnų periode *privatumas* buvo pradėtas pripažinti kaip intymumas¹⁷.

Pasak Tarptautinio žmogaus teisių žodyno autorių, *privatumas* kildinamas iš lotyniško žodžio *privare*, kurio pirminė reikšmė turėjo neigiamą atspalvį ir buvo siejama su sąvokomis - stoka, nepriteklis. O jau XVI amžiaus pradžioje žodis *privatumas* įgijo pozityvią reikšmę bei buvo vartojamas norint pabrėžti tam tikras privilegijas, pavyzdžiui, privilegijuotas priėjimas (kaip kad privačios nuosavybės atveju), privilegijuoti santykiai (kaip kad santykiai šeimoje), kitaip tariant,

¹⁴ Redaktorių kolegija. Dabartinės lietuvių kalbos žodynas. Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, Vilnius, 2000. P. 621.

¹⁵ Sudarytojų grupė. Tarptautinių žodžių žodynas. „Alma litera“, 2004. P. 602.

¹⁶ Vaitkevičiūtė V. Tarptautinių žodžių žodynas. Leidykla „Žodynas“, Vilnius, 2001. P. 793.

¹⁷ Žiobienė E. Informacijos apie privatų asmens gyvenimą apsauga. Lietuvos teisės universitetas, daktaro disertacija, Vilnius, 2003. P. 12.

privatumo sąvoka buvo siejama su *nepriklausomumu, išskirtinumu ir intymumu*. XVII, o ypač XVIII bei XIX amžiais *privatumas* pradėjo reikšti namų atskirumą, šeimyninio gyvenimo ramumą.¹⁸

O privatumo intereso tapimo visuotinai privaloma elgesio taisykle ir teisės norma istorijos pradžia siekia XIX amžių. Teisinė privatumo sąvoka pirmą kartą buvo suformuluota S.D. Warrenui ir L.D.Brandeisui 1890 metais paskelbus straipsnį „Teisė į privatumą“. Praėjus penkiolikai metų nuo šio straipsnio paskelbimo, JAV Džordžijos valstijos Aukščiausiasis teismas aiškiai argumentavo savo sprendimą privatumo apsauga.¹⁹

Minėtina, jog iki šiol teisinėje, filosofinėje, psichologinėje literatūroje nėra sutarimo dėl privatumo arba privataus gyvenimo definicijos, be to, šių sąvokų turinys interpretuojamas skirtingai.

A.Westin veikale „Privacy and Freedom“ asmens teisę į privatumą apibrėžė, kaip individų, jų grupių ar juridinių asmenų apsisprendimo teisę spręsti kada, kokiais atvejais ir kokia apimtimi informacija apie juos gali būti patikėta kitiems asmenims²⁰.

Kitas autorius, R.Gavison asmens teisę į privatumą įvardino kaip būklę (būseną), kurią žmogus gali prarasti savo paties sprendimu ar dėl kitų žmonių veiksmų. Be to, R.Gavisonas teigė, kad asmens teisę į privatumą sudaro trys elementai: „anoniškumas“ (tai asmens teisė išlikti neatpažintam), „vienatvė“ (tai asmens teisė nebūti stebimam) ir „intymumas“ (tai asmens teisė bendrauti su paties pasirinktais asmenimis, nepatiriant išorinio kišimosi).²¹ Galėtumėm pastebėti, jog vaizdo stebėjimo priemonių panaudojimo atveju, „vienatvė“ vargiai ar galėtų būti traktuojama asmens teisės į privatumą elementu, kadangi dabar žmogus net ir nakties metu būdamas vienas gatvėje nebegali tikėtis „vienatvės“.²²

Nagrinėdama privatumo definiciją, E.Žiobienė disertacijoje remiasi Etienne`io Picardo trimis koncentriniais apskritimais²³, kurių bendrame centre yra asmuo, o kiekvieno apskritimo ilgis tiesiogiai priklauso nuo glaudesnio santykio su pačiu asmeniu. Pirmasis apskritimas - labai uždaras, jame privačiausia asmens erdvė, antrasis atspindi išorinę asmens charakteristiką, jo privatų socialinį gyvenimą, kuriame dalyvauja labai artimi žmonės, tad ši privatumo zona reikalauja didžiausios

---

¹⁸ Susan Marks and Andrew Clapham. International Human Rights Lexicon. OXFORD university, Great Britain, 2005, P. 259.

¹⁹Susan Marks and Andrew Clapham. International Human Rights Lexicon. OXFORD university, Great Britain, 2005. P. 260; Samuel Warren, Louis D. Brandeis. The right to privacy. Harvard Law Review. Vol. IV December 15, 1890 No. 5. Prieiga per internetą: <https://lawrence.edu/fast/boardmaw/Privacy_brand_warr2.html> (žiūrėta 2007 m. gruodžio 18 d.).

²⁰ Alan F. Westin. Privacy and Freedom.- New York: Atheneum, 1967. P. 7-8.

²¹ Ruth Gavison. Privacy and the Limits of the Law. Yale Law Journal – vol 89, no 3, Jan. 1980. P. 428.

²² David Brin. The transparent society. Cameras are coming They're getting smaller and nothing will stop them. Prieiga per internetą: <<http://www.wired.com/wired/archive/4.12/fftransparent.html?pg=1&topic=>>> (žiūrėta 2008 m. sausio 18 d.).

²³ Pirmas apskritimas - privačiausia asmens erdvė, mintys, įsitikinimai, vertybės, antrasis-intymus socialinis gyvenimas: šeima ir draugai, trečiasis - išorinis privataus gyvenimo projektavimas santykių su kitais asmenimis.

apsaugos, yra labai trapi ir neatspari kitų asmenų kišimuisi, trečiasis - tai vadinamasis privataus gyvenimo išorinis projektavimas. Asmuo pats projektuoja savo privataus gyvenimo (pirmojo ir antrojo apskritimo) tam tikrų detalių atskleidimą kitiems asmenims²⁴.

Kiekvienas individas turi poreikį saugoti su juo susijusią informaciją (asmens privataus gyvenimo paslaptį), siekdamas išsaugoti savo individualumą. Paslapties turėjimas yra ne kas kita, kaip individo biologinių, socialinių aplinkybių sąlygota reakcija į supančią aplinką. Nėra geresnio būdo apsaugoti individą nuo pavojaus susiliesti su kitais, kaip turėti kokią nors paslaptį, kurią jis nori arba turi saugoti.²⁵

Lietuvos Respubliko Civilinio Kodekso komentare teigiama, jog „privatus yra toks žmogaus gyvenimas, kuris vyksta ne viešumoje, tai sritis, kur asmuo turi teisę būti paliktas vienas ir kur visuomenė neturi teisės kištis, t.y. vidiniai asmens šeimos santykiai, jo lytinis, dvasinis, religinis gyvenimas, sveikatos būklė.“²⁶

Australijos Privatumo chartijos preambulėje sakoma: „Laisvoje demokratinėje visuomenėje būtina pagarba žmogaus nepriklausomybei, dėl kurios ribojama valstybinių ir privačių organizacijų teisė į ją kištis. Privatumas yra esminė vertybė, papildanti žmogaus orumą ir kitas esmines vertybes, kaip susirinkimų ir žodžio laisvė“.²⁷ Kitaip tariant, chartijoje įtvirtinta, jog teisė į privatumą yra pamatinė žmogaus teisė, kurios kiekvienas žmogus pagrįstai tikisi.

Asmens teisė į privatumą taip pat yra apibrėžiama, kaip „individo teisė būti apsaugotam nuo kišimosi (fizinėmis ar informacijos priemonėmis) į jo asmeninį, jo šeimos gyvenimą ar reikalus“²⁸ arba „autonominė individo sritis, į kurią negali kištis nei valstybė, nei joks kitas asmuo“.²⁹

O Europos žmogaus teisių teismas 1992 m. gruodžio 16 d. sprendime byloje Niemietz prieš Vokietiją nurodė, kad nėra nei galimybės, nei būtinybės išsamiai apibrėžti sąvoką „privatus gyvenimas“, ir išanalizavo kai kuriuos tokio gyvenimo požymius. Jis pabrėžė, kad būtų per daug siaura privatumą tapatinti su „intymiu būreliu“, kur kiekvienas asmuo gali elgtis kaip tinkamas ir visiškai atsiriboti nuo išorinio pasaulio. Privataus gyvenimo gerbimas, šio teismo manymu, tam tikra prasme yra individo teisė užmegzti ir plėtoti santykius su kitais individais.³⁰

---

²⁴ Ten pat, P. 24.

²⁵ Jung C.G. Psichoanalizė ir filosofija. Rinktinė. Pradai, Vilnius, 1999, P. 334.

²⁶ LR CK komentaras, Antroji knyga, Asmenys. Justitia, Vilnius, 2002 P. 60.

²⁷ The Australian Privacy Charter. Published by the Australian Privacy Charter Group: Law School, University of New South Wales, Sydney, 1994.

²⁸ Report of the Committee on Privacy and Related Matters, Chairmain David Calcutt QC. - London: HMSO, 1990, Cmnd. 1102, P. 7.

²⁹ The Australian Privacy Charter. Published by the Australian Privacy Charter Group: Law School, University of New South Wales, Sydney, 1994.

³⁰ Niemietz v. Germany, No. 13710/88, ECHR 1992.

Iš aptartų „privatumo“ definicijų taip pat pastebimė, jog „privatumui“ yra būdingas subjektyvumo elementas – skirtingi žmonės savo privatumo ribas supranta ir įsivaizduoja nevienodai – tai, kas vienam žmogui atrodo privatu, kitam – ne; vieni apie savo privatų gyvenimą nesidrovi atskleisti visuomenei, kiti gi visais įmanomais būdais stengiasi išlaikyti savo privatų gyvenimą paslapyje. Bet visgi išskirkime mūsų nuomone svarbiausius privatumo bruožus: privatumas yra esminė vertybė, papildanti žmogaus orumą ir kitas esmines vertybes, tai individo teisė būti apsaugotam nuo kišimosi, tai sritis, kur asmuo turi teisę būti paliktas vienas.

Kaip minėta, teisinė privatumo sąvoka pirmą kartą buvo suformuluota 1890 metais, o tarptautiniu lygiu, teisė į privatumą, kaip pagrindinė, fundamentali žmogaus teisė bei teisinė koncepcija įtvirtinta 1948 m. Visuotinės žmogaus teisių deklaracijos 12 straipsnyje, 1950 m. Europos žmogaus teisių konvencijos 8 str.³¹ Į teisinę privatumo sąvoką yra įtraukiami tokie elementai kaip: asmeninis ir šeimos gyvenimas, būsto neliečiamybė ir susirašinėjimo slaptumas³².

Tačiau dabar pastebimos asmens teisės į privatumą devalvacijos tendencijos, o tą įtakojo informacijos sprogymas ir naujų technologijų revoliucija. Be to, kai kurie autoriai teigia, jog „privatumo idėja yra kiekvienos demokratinės visuomenės neišsenkama gyvybinė jėga, apimanti pagrindines konstitucines ir žmogaus teises; tačiau kalbant teisine kalba, tai yra koncepcija, kurią vis sunkiau apibrėžti ir suvokti“³³.

Taigi dėl subjektyvumo elemento, būdingo privatumui yra sunku pateikti vieną privatumo definiciją. EŽTK 8 str. yra tarsi rėmas (teisinis privatumo įvardijimas), apibrėžiantis šią taip sunkiai apibrėžiamą teisę. Tačiau modernių technologijų revoliucija įnešė sumaištį ir EŽTK 8 straipsnyje nubrėžtų rėmų privatumui nebepakanka arba dažnai technologinė pažanga tuos rėmus laužo.

1.2. Teisės į privatumą elementai

Daugelis autorių sutaria, jog asmens teisės į privatumą turinį sudaro keturi savarankiški, ir kartu tarpusavyje susiję elementai:

1) *informacinis privatumas*, kuris yra susijęs su duomenų apie asmenį tvarkymu ir vadinamas asmens duomenų apsauga³⁴; t.y. kai asmuo pats savo iniciatyva gali disponuoti savo asmens duomenimis (asmens duomenys – bet kuri informacija, susijusi su fiziniu asmeniu ir kurio tapatybė

³¹ Plačiau apie šiuose tarptautiniuose dokumentuose įtvirtintą teisę į privatumą kalbama kituose skyriuose.

³² Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija // Valstybės žinios. 1995, Nr. 37-913.

³³ Civilka M., Barasnevičiūtė R. Asmens duomenų apsauga ir privatumas: sąveika su informacinės visuomenės aktualijomis // Justitia 2007 m. Nr. 4 (66). Vilnius. P. 23.

³⁴ Asmens duomenų apsauga. Valstybinė duomenų apsaugos inspekcija, Vilnius, 2001, P. 4.

tiesiogiai ar netiesiogiai gali būti nustatyta pasinaudojant tam tikrais duomenimis³⁵), žinoti apie savo duomenų tvarkymą medicinos, kreditų ir kt. srityse, susipažinti su savo asmens duomenimis, kai juos tvarko kiti asmenys, reikalauti ištaisyti savo duomenis ir pan. (žmogaus teisė į informacinį privatumą tiesiogiai susijusi su teise į informaciją.³⁶);

2) *fizinis privatumas (kūno neliečiamumas)*, t.y. nesant žmogaus sutikimo, jo atžvilgiu negali būti atliekami jokie medicininiai ar moksliniai bandymai (pavyzdžiui, privaloma tvarka atliekami narkotikų testai ir pan.);

3) *komunikacinis privatumas*, t.y. asmens susirašinėjimo, pokalbių telefonu, telegrafo pranešimų ir kitokio susižinojimo neliečiamumas;

4) *teritorinis privatumas*, t.y. asmens būsto arba teritorijos neliečiamumas.

Kai kurių autorių nuomone, viena ar kita informacija galėtų būti pripažįstama, kaip informacija, sudaranti asmens privataus gyvenimo paslaptį, jei:

- informacija liečia konkretų asmenį;
- informacija yra konkrečiam asmeniui vertinga (reikšminga). Paprastai, ar informacija yra vertinga (reikšminga), sprendžia pats asmuo (informacijos savininkas), kurį liečia tokia informacija;
- informacija yra apibrėžto turinio, kuri gali apimti: informacinį privatumą; kūno neliečiamumą; asmens susirašinėjimo, pokalbių telefonu ir kitokio susižinojimo neliečiamumą; asmens būsto ar teritorijos neliečiamumą;
- tokios informacijos turinį asmuo slepia nuo kitų asmenų.³⁷

Tačiau net ir tais atvejais, kai nacionalinės konstitucijos bei tarptautiniai teisės aktai tiesiogiai garantuoja asmens teisę į privatumą arba, kitaip - tiesioginę teisę turėti asmenines paslaptis, asmuo negali tikėtis visiško privatumo arba garantijų, kad jo paslaptys bus pilna apimtimi apsaugotos. Asmens teisė į privatumą nėra absoliuti. Tai, kad ši teisė gali būti pažeista, nulemia visuomenės interesai, kuriuos saugodama valstybė įstatymo nustatyta tvarka, protingose ribose gali šią teisę pažeisti.

Vaizdo stebėjimo priemonių panaudojimo atveju yra paliečiamas vienas iš privatumo elementų - informacinis privatumas arba kitaip tariant asmens duomenų apsauga.

---

³⁵ Europos parlamento ir tarybos direktyva dėl asmenų apsaugos tvarkant asmens duomenis ir dėl laisvo tokių duomenų judėjimo. 95/46/EC [1995] O.J. L282/31; Lietuvos Respublikos asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymas // Valstybės žinios, 1996, Nr. 63-1479.

³⁶ Plačiau apie šių teisių santykį žiūrėkite: Birmontienė T. Teisė į informaciją // Vilnius, 2001; Volokh E. Freedom of speech and information privacy: the troubling implications of a right to stop people from speaking about you // 52 STAN. L. REV. 1049 (2000); Schwartz M. P., Free speech vs. information privacy // STAN. L. REV. 1559 (2001).

³⁷ Panomariovas A. Viešai neskelbiama informacija (paslaptis) baudžiamajame procese: daktaro disertacija: Socialiniai mokslai, teisė (01 S) V., 2001., P. 52.

1.3. Teisės į privatumą ir asmens duomenų teisinės apsaugos atribojimas

Kalbant apie teisę į privatumą yra būtina aptarti bei atskirti asmens duomenų teisinės apsaugos definiciją. Asmens duomenų apsaugos, kaip pagrindinės teisės, koncepcija buvo išplėta vėliau nei teisės į privatumą. „Teisė į privatumą ir asmens duomenų apsaugos režimas pasikeitė nuo informacinių technologijų revoliucijos <...>“³⁸. Tad asmens duomenų apsaugos koncepcijos formavimosi pradžia galima būtų laikyti XX a. 7-ojo dešimtmečio pabaigą. Tuomet Europos Taryba priėmė sprendimą, kuriame buvo pabrėžiamas reikalingumas užtikrinti teisę į asmeninės informacijos apsaugą.³⁹ 1970 m. buvo priimtas Vokietijos Heseno žemės asmens duomenų apsaugos įstatymas – tai buvo pirmasis bandymas sureguliuoti asmens duomenų apsaugą, kuriuo vėliau pasekė Švedija, JAV, kitos Vakarų Europos valstybės.⁴⁰ Be to, asmens duomenų tvarkymo principų apibendrinimas buvo išdėstytas Duomenų apsaugos įstatymuose, kurie įsigaliojo kai kuriuose JAV sektoriuose (pvz., 1979 m. JAV Sveikatos, švietimo ir socialinės gerovės departamentas priėmė Teisingo asmeninės informacijos tvarkymo principus, 1978 m. Finansinio privatumo aktas ir kt.⁴¹).

Asmens duomenų teisinės apsaugos idėjos ir principai paplito visame pasaulyje. Teisininkai juos traktavo kaip šiuolaikinių, gerai žinomų konstitucinių principų, tokių kaip žmogaus orumas, teisė į raiškos laisvę, teisė į asmenybės įvairiapusiškumą, pavyzdį. Šie konstituciniai principai išdėstyti tarptautinėse deklaracijose ir dokumentuose.

Pagrindines asmens duomenų apsaugos gaires⁴² 1980 metais nubrėžė Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacija (EBPO), atsižvelgdama į vis spartesnį pasaulio ekonominių ir demokratijos vystymąsi ir siekdama apsaugoti asmens privatumą bei nesudaryti kliūčių laisvam informacijos judėjimui. Šiuo aktu pirmą kartą buvo susisteminti pagrindiniai asmens duomenų tvarkymo principai, padarę didžiulę įtaka viso pasaulio valstybių įstatymų leidybai, nepaisant to, kad EBPO Tarybos rekomendacijos nėra teisiškai privalomos valstybėms narėms. Šios gairės yra technologiniu požiūriu neutralios, tad jose nubrėžti principai yra taikytini ir vaizdo stebėjimo priemonėmis užfiksuotiems duomenims apsaugoti.

³⁸ Civilka M., Barasnevičiūtė R. Asmens duomenų apsauga ir privatumas: sąveika su informacinės visuomenės aktualijomis // *Justitia* 2007 m. Nr. 4 (66). Vilnius. P. 24.

³⁹ Moore N. Rights and Responsibilities in an Information Society. *The Journal of Information Law and Technology*. No1. 1998. Prieiga per internetą: <http://elj.warwick.ac.uk/jilt/infosoc/1998_1moor/> (žiūrėta 2007 m. gruodžio 20 d.)

⁴⁰ Švedijos asmens duomenų apsaugos įstatymas priimtas 1973 m.; JAV asmens privatumo aktas 1974 m.; Fred H. Cate *Privacy in the information age*. 1997. Prieiga per internetą: <<http://brookings.nap.edu/books/0815713169/32.gif>> (žiūrėta 2007 m. gruodžio 20 d.); Jarukaitis I., Lamanauskas T., Civilka M., Makauskaitė A. *Elektroninių ryšių teisė*. Eugrimas, Vilnius, 2005, P. 334

⁴¹ Pasaulinė interneto laisvės kampanija: Privatumas ir žmogaus teisės, Tarptautinė privatumo įstatymų ir praktikos apžvalga. Prieiga per internetą: <<http://gilc.org/privacy/survey/intro.html>> (žiūrėta 2008 m. vasario 23 d.)

⁴² 1980 m. rugsėjo 23 d. EBPO Rekomendacija dėl asmens privatumo apsaugos ir asmens duomenų judėjimo tarp valstybių narių gairių. EBPO svetainė: <www.oecd.org/dsti/sti/it/secur/prod/PRIV-EN.htm> (žiūrėta 2007 m. gruodžio 20 d.).

1981 m. Europos Taryba priėmė Strasbūro konvenciją dėl asmenų apsaugos ryšium su asmens duomenų automatizuotu tvarkymu (ETS Nr. 108).⁴³ Pagal šią Konvenciją asmens duomenys - tai informacija apie nustatytos tapatybės asmenį arba asmenį, kurio tapatybę galima nustatyti.

O1995 metais asmens duomenų teisinė apsauga buvo įtvirtinta ir Europos Bendrijų (EB) lygiu, priėmus Direktyvą dėl asmenų apsaugos tvarkant asmens duomenis ir dėl laisvo tokių duomenų judėjimo 95/46/EB⁴⁴ (Duomenų apsaugos direktyva), harmonizuojanti nacionalinius teisės aktus šioje srityje. Ją įgyvendinus buvo harmonizuota Europos Sąjungos piliečių asmens duomenų teisinė apsauga.

1980 m. EBPO priimtose gairėse, 1981 m. Strasbūro konvencija bei Europos Bendrijų direktyva 95/46/EB – daugelyje valstybių sudaro „duomenų apsaugos įstatymų stuburą ir apibūdina asmens informaciją kaip duomenis, kuriems yra suteikiama apsauga kiekviename žingsnyje – nuo surinkimo iki saugojimo ir platinimo“⁴⁵. Privatumo kaip fundamentalios žmogaus teisės užtikrinimas ypač sudėtingas pažangių technologijų epochoje. Kompiuterių ir jų tinklų eksponentinis augimas buvo viena iš priežasčių, paskatinusių nacionalinių asmens duomenų apsaugos įstatymų priėmimą⁴⁶

Minėtina, jog teisės į privatumą nereikėtų tapatinti su asmens duomenų apsaugos koncepcija, kadangi asmens duomenų apsauga sudaro tik vieną iš keturių privatumo elementų (būtent informacinis privatumas, apie kurį kalbėta šio darbo 1.2. dalyje). Pavydžiui, autorius A.Saarenpaa asmens duomenų apsauga laiko savarankišką privatumo dalį – informacinį privatumą, kuris reiškia fizinių asmenų privatumo ir jų sąmoningo apsisprendimo teisių apsaugą kontroliuojant, ribojant ir reguliuojant asmens duomenų tvarkymą asmens duomenų teisinės apsaugos norminių aktų pagalba⁴⁷.

Pasak Civilkos M. ir Barasnevičiūtės R.: „keičiantis teisinėms ir technologinėms aplinkybėms privatumas tampa antriniu dalyku“⁴⁸. Autoriai išskiria esminį skirtumą tarp teisės į privatumą ir duomenų teisinės apsaugos: „asmens duomenų apsaugos režimas yra būtinas kaip rinka grindžiamos ekonomikos (ar kitų visuomenės vertybių, tokių kaip visuomenės saugumas,

⁴³ Pagrindinės Europos Tarybos sutartys. - Vilnius: Europos Tarybos informacijos ir dokumentacijos centras, 2000.

⁴⁴ Europos parlamento ir tarybos direktyva dėl asmenų apsaugos tvarkant asmens duomenis ir dėl laisvo tokių duomenų judėjimo. 95/46/EC [1995] O.J. L282/31.

⁴⁵ Civilka M., Barasnevičiūtė R. Asmens duomenų apsauga ir privatumas: sąveika su informacinės visuomenės aktualijomis // Justitia 2007 m. Nr. 4 (66). Vilnius. P. 25.

⁴⁶ Civilka M., Lamanauskas T., Osinaitė G. ir kt. Informacinių technologijų teisė. NVO teisės institutas, Vilnius, 2004. P. 102.

⁴⁷ Ahti Saarenpaa. Data protection – some comments from the Finnish point of view // Judicial Academy of Northern Finland. Publications 3/2001. Rovaniemi. 2001. P. 5-6.

⁴⁸ Civilka M., Barasnevičiūtė R. Asmens duomenų apsauga ir privatumas: sąveika su informacinės visuomenės aktualijomis // Justitia 2007 m. Nr. 4 (66). Vilnius. P. 25.

nacionalinis saugumas ir t.t.) ir tradicinio požiūrio į privatumą principų kompromisas, tuo tarpu teisė į privatumą yra įtvirtinta *opinio juris*, kurios kontūrą brėžia bendrieji tarptautinės teisės principai ir žmogaus teisių doktrina”⁴⁹. Taip pat autoriai teigia, jog „duomenų apsaugos koncepcija yra gerokai palankesnė tradiciniam teisiniam reguliavimui, nes ji yra *expresis verbis* įtvirtintas teisinis režimas”.

Europos Žmogaus Teisių Teismas (toliau - EŽTT) byloje Amann prieš Šveicariją pasisakė, jog bet kokia informacija, susijusi su nustatytu asmeniu, ar asmeniu kurį būtų galima nustatyti, yra laikoma asmens duomenimis.⁵⁰ Taigi ir vaizdo stebėjimo kameromis užfiksuota informacija, net ir netiesiogiai liečianti asmenį, kuris pagal ją galėjo būti identifikuotas, yra laikoma asmens duomenimis. Taip pat EŽTT yra pasakęs, jog net ir vieša informacija apie asmenį gali papulti į privataus gyvenimo sferą, jei ji yra sistemiškai kaupiama ir saugoma.⁵¹ Tam, kad nebūtų pažeista teisė į privatumą, informacijos apie asmenį tvarkymui yra taikomi asmens duomenų apsaugos reikalavimai, paremti teisės į privatų gyvenimą principais.⁵²

Taigi asmens duomenų apsaugos taisyklės atsirado siekiant pristabdyti dėl moderniuju technologijų sprogimo suintensyvėjusius duomenų srautus. Asmens duomenų apsaugos esmė - apsaugoti žmonių teises. Pagrindinis jos tikslas yra užtikrinti, kad asmens duomenys būtų apdorojami taip, kad būtų užtikrinamas žmogaus privatumas ir kitos su tuo susijusios žmogaus teisės.⁵³

Naujos tendencijos yra tokios, jog asmens duomenų teisinė apsauga – savarankiška teisė, nebe teisės į privatumą elementas.

1.4. Asmens duomenys

Duomenų apsaugos įstatymai reglamentuoja ne pačią duomenų apsaugą, bet fizinių asmenų apsaugą („duomenų subjekto” apsauga), asmenų, kurie gali būti tiesiogiai ar netiesiogiai identifikuoti pagal kriterijus, būdingus jų fizinei, psichologinei, protinei, ekonominei, kultūrinei ar sociologinei tapatybei. Fizinis asmuo paprastai identifikuojamas pagal tokią informaciją kaip vardas, pavardė, amžius, gimimo data, akių spalva ir t.t. arba pagal jam suteiktą tam tikrą numerį (kodą), pavyzdžiui, asmens kodą, vairuotojo pažymėjimo, socialinio draudimo, kreditinės kortelės numerį. Asmens duomenys tarsi sugrupuojami į dvi kategorijas: identifikatorius ir kitus duomenis.

---

⁴⁹ Ten pat. P. 24.

⁵⁰ Amann v. Switzerland, No. 27798/95, ECHR 2000-II.

⁵¹ Rotaru v. Romania, No. 28341/95, ECHR 2000.

⁵² Radvilaitė Asta. Vaizdo stebėjimo kamerų panaudojimas ir žmogaus teisės. Vilnius, 2003. Prieiga per internetą: <<http://www.hrmi.lt/admin/Editor/assets/tarpt%20dok/vaizdo%20kamos.pdf>> (žiūrėta: 2008 m. sausio 21 d.).

⁵³ Blume P. The Citizen's Data Protection // The Journal of Information Law and Technology. No1. 1998. Prieiga per internetą: <http://elj.warwick.ac.uk/jilt/infosoc/98_1blum> (žiūrėta: 2008 m. sausio 21 d.).

Identifikatoriai tiesiogiai ir vienareikšmiškai nurodo konkretų asmenį. Tipiškiausias identifikatoriaus pavyzdys – asmens kodas, registracijos numeris, leidimo numeris ir pan. Visi duomenys, identifikatoriaus susieti su asmens duomenų subjektu, tampa asmens duomenimis. Jeigu identifikatoriaus nėra, duomenys nebetenka asmens duomenų statuso, nors ir susiję su realiu asmeniu. Vis dėlto, asmeninė informacija gali tapti asmens duomeniu, tai yra tapti pakankama identifikuoti tam tikrą asmenį ne vien tik identifikatoriaus pagalba. Taip gali atsitikti tais atvejais, kai asmeninės informacijos sancaupa, sistema, kurios atskiri elementai yra susiję su konkrečiu asmeniu, tačiau vienareikšmiškai negali patvirtinti jo tapatybės, įgauna naują savybę, kuria negali pasižymėti jos sudedamosios dalys – identifikuoti konkretų asmenį.⁵⁴ Šioje vietoje kyla asmeninės informacijos ir asmens duomenų santykio problema. Asmeninė informacija savaime nėra ir negali būti asmens duomeniu iki tol, kol ją susiejus su kita asmenine informacija arba identifikatoriumi tampa įmanomas konkretaus asmens identifikavimas.⁵⁵ Asmeninės informacijos ir asmens duomenų santykio klausimas itin svarbus tuo, kad asmens duomenų apsaugos reikalavimai taikomi ne bet kokiai asmeninei informacijai, o tik tokiai, kurios pagalba galima konkretaus asmens identifikacija.

29 straipsnio Duomenų apsaugos darbo grupės (29 Darbo grupė)⁵⁶ „Nuomonė 4/2007 dėl asmens duomenų sąvokos“ pažymi, jog „Direktyvoje 95/46/EB pateiktą apibrėžtį sudaro keturi pagrindiniai elementai:

- bet kuri informacija;
- informacija, susijusi su asmeniu;
- asmuo, kurio tapatybė yra nustatyta arba gali būti nustatyta;
- fizinis asmuo.

29 Darbo grupė pažymi, jog asmens duomenų sąvoka apima informaciją bet kokia forma, neatsižvelgiant į tai, kaip ji pateikiama – raidėmis, skaičiais, grafiniu, fotografiniu vaizdu ar garso forma. Tai gali būti rašytinė informacija, taip pat kompiuterio atmintyje

---

⁵⁴ Civilka M. Asmens duomenų apsaugos teisinis reguliavimas interneto kontekste. Prieiga per internetą: <<http://www.itc.tf.vu.lt/mokslas/mokslas.html>> (žiūrėta 2008 m. kovo 25 d.).

⁵⁵ Ten pat.

⁵⁶ Ši darbo grupė įkurta remiantis Direktyvos 95/46/EB 29 straipsniu. Tai nepriklausomas Europos patariamasis organas duomenų apsaugos ir slaptumo klausimais. Darbo grupės užduotys apibrėžtos Direktyvos 95/46/EB 30 straipsnyje ir Direktyvos 2002/58/EB 15 straipsnyje.

saugoma informacija, įvesta naudojant dvejetainį kodą, arba, pavyzdžiui, *į vaizdajuostę įrašyta informacija*. Tai yra loginis automatinio asmens duomenų tvarkymo įtraukimo į jos taikymo sritį padarinys. Šiuo atžvilgiu *garsiniai ir vaizdiniai duomenys* yra asmens duomenys visų pirma todėl, kad jie gali suteikti informacijos apie asmenį⁵⁷.

29 Darbo grupės nuomone „sekimo vaizdo kameromis sistemos užfiksuoti asmenų atvaizdai gali būti asmens duomenys, jeigu asmenis galima atpažinti“⁵⁸(plačiau apie vaizdo duomenis yra kalbama 3.2.2. poskyryje).

Taigi aptarus privatumo koncepciją bei teisės į privatumą elementą – asmens duomenų teisinę apsaugą, kitoje dalyje bus nagrinėjamas vaizdo stebėjimo priemonių atsiradimas bei paplitimas, aptariamas technologinis šių priemonių išvystymas, atrandamos problemos susijusios su teise į privatumą vaizdo stebėjimo priemonių panaudojimo kontekste.

---

⁵⁷ 29 straipsnio duomenų apsaugos darbo grupė. Nuomonė 4/2007 dėl asmens duomenų sąvokos. Prieiga per internetą: <http://ec.europa.eu/justice_home/fsj/privacy/docs/wpdocs/2007/wp136_lt.pdf> (žiūrėta 2008 m. kovo 26 d.).

⁵⁸ Ten pat.

2. VAIZDO STEBĖJIMO PRIEMONĖS

2.1. Vaizdo stebėjimo priemonių atsiradimas ir paplitimas

Per visą žmonijos istoriją stebėjimas buvo tas metodas, kuris leido geriausiai kontroliuoti kitų elgesį. Apsaugos sienų konstrukcijos, kaip Adriano siena⁵⁹ ar Didžioji kinų siena, yra geriausi efektyvios gynybinės stebėjimo sistemos pavyzdžiai. Didžiulės tvirtovės buvo statomos ir Kryžiaus karų metu, kad ginantis nuo užpuolikų būtų užtikrintas teritorijos saugumas panaudojant kuo mažiau žmonių išteklių. Bentamo Panoptikonas⁶⁰ – architektūrinis statinys, kurio tikslas buvo stebėti individus sumažinant stebėtojų skaičių ir išplečiant stebėjimo lauką <...>. Šiandien nebestebina, jog stebėjimo tikslais yra diegiamos vaizdo stebėjimo sistemos bei plečiama jų panaudojimo erdvė.⁶¹

Vaizdo stebėjimo kameros naudojamos nuo 1950 metų, o jau 1960 metų pabaigoje Jungtinėje Karalystėje mažmeninėse parduotuvėse buvo įrengtos pirmosios vaizdo stebėjimo sistemos. Nuo 1990 metų vaizdo stebėjimą kaip nusikaltimų prevencijos, saugumo užtikrinimo priemonę pradėjo naudoti policija, valstybės valdžia. Nuo tada viešųjų bei privačiųjų teritorijų vaizdo stebėjimo sistemos sparčiai paplito visame pasaulyje.⁶² Pavyzdžiui, Jungtinėje Karalystėje kasmet yra išleidžiama apie 150 – 300 milijonus svarų sterlingų vaizdo stebėjimo industrijai, kasmet video stebėjimo kamerų yra įrengiama penkiolika procentų daugiau nei praėjusiais metais. Daugelis viešųjų vietų (parkai, gatvės, požeminės perėjos ir kt.) yra apraizgytos vaizdo stebėjimo kameromis. Jų naudojimas privačiose valdose taip pat labai populiarėja.⁶³

---

⁵⁹ Adriano siena - akmens ir žemių įtvirtinimų linija Didžiojoje Britanijoje. Pastatyta senovės romėnų, 122 - 125 m. e. Tęsėsi nuo Šiaurės iki Airijos jūros. Skirta gynybai nuo Piktų genčių išpuolių iš šiaurės. Tai antra ir geriausiai išsilaikiusi iš trijų tokių sienų Didžiojoje Britanijoje. Adriano siena buvo labiausiai įtvirtinta Romos imperijos pasienio atkarpa. Siena yra UNESCO pasaulio paveldo objektas nuo 1987 m

⁶⁰ Panoptikonas yra apskritimo formos pastatas, sudarytas iš vienučių ir centre esančio bokšto, kuriame yra prižiūrėtojas. Panoptikono sistema yra polivalentiška, nes kiekvienoje vienutėje galima uždaryti beprotį, ligonį, nusikaltėlį, darbininką ar mokinį. Tokia architektonika suteikia disciplinarinei galiai efektyvaus veikimo galimybę: prižiūrėtojas išlieka nematomas, kai tuo tarpu įkalintasis yra nuolat matomas „aktorius“, tačiau pats kitų nemato.

⁶¹ Klang Mathias and Murray Andrew, Human Rights in the Digital Age. Glass House Press, London, 2005, P. 175.

⁶² Leon Hempel and Eric Topfer. Final report: CCTV in Europe. Prieiga per internetą: <http://www.urbaneye.net/results/ue_wp15.pdf> (žiūrėta 2008 m. sausio 21 d.); National CCTV strategy 2007. Prieiga per internetą: <<http://www.crimereduction.homeoffice.gov.uk/cctv/cctv048.htm>> (žiūrėta 2008 m. sausio 21 d.).

⁶³ Global Internet Liberty Campaign, Privacy and human rights, An International Survey of Privacy Laws and Practice. Prieiga per internetą: <<http://www.gilc.org/privacy/survey/intro.html>> (žiūrėta 2008 m. sausio 21 d.).

Lietuva taip pat nėra išimtis, pastaruoju metu vis daugiau institucijų, įmonių ir organizacijų tokias sistemas įrengia viešose vietose: gatvėse, visuomeniniuose ir visuomenės lankomuose pastatuose, prekybos vietose, stadionuose. 2005 metais Vilniaus miesto vyriausiojo komisariato duomenimis Vilniuje veikė 78 vaizdo stebėjimo kameros, kurių vaizdas transliuojamas į Vilniaus miesto vyriausiojo policijos komisariato būstinę. 30 kamerų buvo valdomos, o 48 stebėjo fiksuotą vaizdą.⁶⁴ O 2008 m. kovo 20 d. Vilniaus mieste veikė 95 vaizdo stebėjimo kameros, kurių vaizdas transliuojamas į Vilniaus miesto vyriausiojo policijos komisariato būstinę⁶⁵. Tuo tarpu Kauno mieste veikia 73 vaizdo stebėjimo kameros. Klaipėdoje 2008 m. vasarą miesto savivaldybė planuoja įrengti 57 vaizdo stebėjimo kameras. Be to, kasmet vaizdo stebėjimo kamerų skaičius Lietuvos didmiesčiuose auga.⁶⁶ Čia pateikti vaizdo stebėjimo priemonių, kurios yra valdomos ir prižiūrimos valstybinių institucijų (Vyriausiųjų policijos komisariatų) skaičiai, tačiau nėra tikslaus skaičiaus, kiek vaizdo stebėjimo priemonių yra naudojama privačios valdose (bankų, parduotuvių, privačių stovėjimo aikštelių ir t.t. teritorijose).

Daugėjant vaizdo stebėjimo priemonių šiuolaikiniame mieste, susiduriama su individo privatumo nykimo problema. Valstybė turėtų imtis pozityvių veiksmų (pagal EŽTK), kontroliuodama vaizdo stebėjimo priemonių skaičių. Pasiūlymas būtų toks – asmenys, norintys atlikti vaizdo stebėjimą, turėtų gauti licenciją tokiai veiklai.

2.2. Vaizdo stebėjimo priemonių panaudojimo tikslai

Pasak R.Kalesnyko „viena dažniausiai naudojamų teisės pažeidimų prevencijos priemonių yra vaizdo stebėjimo kamerų įrengimas viešose vietose.<...> Vaizdo stebėjimo priemonės yra naudojamos visuomenės saugumo užtikrinimo tikslais.“ Be to, autorius išskiria keturias nusikaltimų prevencijos kryptis:

---

⁶⁴ Radvilaitė Asta. Vaizdo stebėjimo kamerų panaudojimas ir žmogaus teisės. Vilnius, 2003. Prieiga per internetą: <<http://www.hrmi.lt/admin/Editor/assets/tarpt%20dok/vaizdo%20kamos.pdf>> (žiūrėta: 2008 m. sausio 21 d.).

⁶⁵ Vilniaus Vyriausiojo policijos komisariato duomenimis, pateiktais 2008 m. kovo 20 d.

⁶⁶ „Už 5,5 mln. Lt uostamiestyje norima įrengti 57 kameras, stovėsiančias 26 Klaipėdos gatvėse ir sankryžose. 30 jų bus valdomos, 27 – stacionarios“ (2007 10 30 straipsnis, „Vaizdo kameros Klaipėdos gatvėse už 5,5 milijono“. Prieiga per internetą: <www.ve.lt> (žiūrėta 2007 10 30)); „Gatvių gyvenimą kasdien filmuoja per 200 vaizdo stebėjimo kamerų“ (2006 11 21 straipsnis, „Didysis brolis Vilniuje stebės nesislapstydamas“. Prieiga per internetą: <www.delfi.lt> (žiūrėta 2006 m. lapkričio 21 d.)); „Atsižvelgiant į Kauno miesto policijos rekomendacijas, 55 (34 stacionarios ir 21 valdomos) vaizdo stebėjimo kameros sumontuotos 25 vietose“ (2006 10 18 straipsnis, „Kauno centre įdiegta vaizdo stebėjimo kamerų sistema“. Prieiga per internetą: <www.lrytas.lt> (žiūrėta 2006 m. spalio 18 d.)); „Kauniečių ir miesto svečių saugumui įdiegta vaizdo stebėjimo kamerų sistema“. Prieiga per internetą: <<http://www.kaunas.lt/190?sid=478>> (žiūrėta 2006 m. spalio 18 d.).

pirma, pirminė prevencija (arba prevencija socialinėmis priemonėmis), jos paskirtis – priešasčių ir sąlygų daryti teisės pažeidimus šalinimas (apima socialines, ekonomines, kultūrinės, teisinės priemonės);

antra – antrinė prevencija (arba situacinė prevencinė) skirta veiksniams, skatinantiems daryti tam tikrą teisės pažeidimą, t.y. įvairių saugos priemonių, trukdančių daryti teisės pažeidimus arba slopinančių asmenų interesą įvykdyti teisės pažeidimus, įrengimas ir naudojimas;

trečia – tretinė prevencija (arba reabilitacinė prevencija), kuri atliekama tada, kai teisės pažeidimas jau padarytas ir siekiama, kad jis daugiau nebesikartotų;

ketvirta – nusikalstamumo ir nusikaltimų prevencijos procesas, pagrįstas prevencijos iniciatyvų planavimu, jų įgyvendinimu ir vertinimu. O vaizdo stebėjimo kamerų panaudojimas turi įtakos situacinei teisės pažeidimų prevencijai, nes jas įrengiant viešose vietose bandoma išvengti teisės pažeidimo situacijos.⁶⁷

Tačiau M.Clang straipsnyje pažymima, jog atlikus tyrimą kai kuriuose Jungtinės Karalystės miestuose (Birmingame, Niukaslyje) buvo nustatyta, jog vaizdo stebėjimo kamerų panaudojimas yra žymiai naudingesnis aiškinantis, tiriant jau padarytus nusikaltimus, nei siekiant nusikaltimų prevencijos tikslų.⁶⁸

C.Gallagher teigia, jog vaizdo stebėjimo kameros yra naudojamos siekiant kovoti su nusikalstamumu, terorizmu, apgavystėmis.⁶⁹

29 straipsnio Duomenų apsaugos darbo grupė⁷⁰ 2002 m. lapkričio 25 d. darbo dokumente sugrupavo vaizdo stebėjimas tikslus į kelias pagrindines sritis:

- 1) asmenų apsauga,
- 2) nuosavybės apsauga,
- 3) visuomenės interesai,
- 4) nusikaltimų nustatymas, prevencija ir kontrolė,
- 5) galimybė gauti įrodymus,
- 6) kiti teisėti interesai.

---

⁶⁷ Kalesnykas R. Vaizdo stebėjimo kamerų (CCTV) panaudojimas užtikrinant visuomenės saugumą: teisiniai ir organizaciniai aspektai // Vilnius, Jurisprudencija, t. 36 (28), 2002. P. 65.

⁶⁸ Klang Mathias and Murray Andrew, Human Rights in the Digital Age. Glass House Press, London, 2005, P. 179.

⁶⁹ Gallagher Caoilfhionn. CCTV and Human Rights: the Fish and the Bicycle? An examination of Peck v. United Kingdom (2003) 36 E.H.R.R. 41. Prieiga per internet1: <<http://www-surveillance-and-society.org/cctv.htm>> (žiūrėta 2008 m. vasario 13 d.); Marcus Baram. Eye on the City: Do Cameras Reduce Crime?. Prieiga per internetą: <<http://www.abcnews.go.com/US/Story?id=3360287&page=1>> (Žiūrėta 2008 m. gruodžio 28 d.).

⁷⁰ Ši darbo grupė įkurta remiantis Direktyvos 95/46/EB 29 straipsniu. Tai nepriklausomas Europos patariamasis organas duomenų apsaugos ir slaptumo klausimais. Darbo grupės užduotys apibrėžtos Direktyvos 95/46/EB 30 straipsnyje ir Direktyvos 2002/58/EB 15 straipsnyje.

Taip pat Darbo grupė siūlo vaizdo stebėjimo kamerų panaudojimo tikslus skirstyti asmeninio naudojimo ir viešojo naudojimo pagrindais.⁷¹

Apibendrinant galima būtų išskirti tokius tikslus, kurių yra siekiama įrengiant vaizdo stebėjimo sistemas:

Prevenčius - nusikaltimų, terorizmo prevencijos

Išaiškinimo - nusikaltimų, terorizmo išpuolių tyrimų ir išaiškinimo.

Taip pat iškeliamame klausimą, ar vaizdo stebėjimo kamerų panaudojimas yra efektyviausia ir vienintelė priemonė siekiant minėtų tikslų.

2.3. Vaizdo stebėjimo priemonių technologinis išvystymas

Šiuolaikinės vaizdo stebėjimo priemonės yra labai technologiškai išvystytos, tai palengvina greičiau pasiekti vaizdo stebėjimo priemonių panaudojimo tikslų, tačiau iš kitos pusės, piktnaudžiaujant technikos galimybėmis, gali būti padaromi grubūs teisės į privatų gyvenimą pažeidimai.

Visas stebėjimo kameras galima suskirstyti į stacionarias ir valdomas, kurios, priklausomai nuo eksploatacijos sąlygų, skirstomos į patalpų ir išorės kameras. Stacionarias patalpų kameras galima suskirstyti į standartines, be įrengto objektyvo; cilindrinės ir kupolines, kuriose įrengtas fiksuotą diafragmą turintis objektyvas arba objektyvas su automatiškai reguliuojama diafragma. Valdamos vaizdo kameros, kurių stebėjimo plotą galima keisti per atstumą, pagal konstrukciją skirstomos į standartines, šilumines gaubtines su įmontuota vaizdo kamera, kupolines.⁷²

Šiuolaikinėmis vaizdo stebėjimo kameromis yra įmanoma stebėti nakties metu, vaizdų fiksavimas, perdavimas bei kaupimas yra kompiuterizuotas, video kameroje yra įmontuotas judesio atpažinimo įtaisas, kuriuo operatorius gali nustatyti, jog sistema praneštų (garso signalu ar mirksint raudonam davikliui) apie bet kokį judesį, kurį fiksuoja kameros. Šiuolaikinėse vaizdo stebėjimo kameroje yra įmontuojami automatiniai apsaugos mechanizmai bei vaizdo stebėjimo kameros įtaisomos neperšaujamose dėžėse. Filmuojamo vaizdo aiškumas dažniausiai yra puikus, be to, šiuolaikinės vaizdo stebėjimo kameros gali priartinti už kelių šimtų metrų esantį vaizdą iki tiek, jog

---

⁷¹ Direktyvos 95/46/EB 29 straipsnio WP 89 (2004) „Nuomonė dėl asmens duomenų tvarkymo vaizdo stebėjimo priemonėmis“ (“Working Document on the Processing of Personal Data by means of Video Surveillance”). Prieiga per internetą: <http://www.eurorec.org/EHRWorkshop/prereads/EU_Article29_Data%20Protection%20Working%20Party_Feb_2007.pdf> (žiūrėta 2007 m. sausio 18 d.).

⁷²Prieiga per internetą: <http://www.asa.lt/apsauga/s01.php?iq=433;http://www.mvisata.lt/lt/servisas/produktai/stebejimo_iranga/irirasymo_irenginiai/> (žiūrėta 2008 m. kovo 3 d.).

būtų įmanoma perskaityti užrašus ant cigarečių pakelio. Pavyzdžiui, Žmogaus teisių stebėjimo instituto duomenimis, Lietuvoje pasitaiko atveju, kai vaizdo stebėjimo kamerų operatoriai piktnaudžiauja technikos galimybėmis ir nukreipia kameras bei priartina vaizdą taip, kad nesunkiai nustato asmens mobiliųjų telefonų renkamus numerius.⁷³ Be to, filmuojant visiškoje tamsoje yra įmanoma išgauti dienos šviesos ryškumo vaizdus. Planuojama, jog vaizdo stebėjimo priemonės bus sujungtos su ypač pažangia programine įranga bei bus įmanomas automatinis veido atpažinimas, minios elgesio nagrinėjimas, o tam tikroje aplinkoje net bus galima fiksuoti ertmę, esančią tarp odos paviršiaus ir drabužio. Laikui bėgant vaizdo stebėjimo kameros dar tobulės, o jų savikaina ir dydis mažės. Tad pagrįstai galim manyti, jog netolimoje ateityje slaptų vaizdo stebėjimo kamerų tam tikrose vietose bus apstu.⁷⁴

Be to, minėtina, jog vaizdo stebėjimo kamera yra tik stebėjimo sistemos dalis.⁷⁵ Didelis skaičius stebėjimo kamerų, priklausančių sistemai gali būti valdomos bei prižiūrimos tik vieno operatoriaus. Užfiksuoti vaizdo stebėjimo kameromis vaizdai yra siunčiami į patalpą, kurioje sėdi ir per televizorius vaizdus stebi vienas ar keli operatoriai. Taigi vaizdo stebėjimo sistemų bruožas yra tas, jog per trumpą laiką, sunaudojant mažai kaštų gali būti stebima didelė teritorija. Tad čia susiduriama su problema – fiksuojamos informacijos perteklium. Tokiu atveju, operatoriai prižiūrintys vaizdo stebėjimo sistemas renkasi, ką stebėti. Ir kaip Noriso bei Armstrongo tyrimas rodo, vaizdo stebėjimo operatoriai daugiau dėmesio atkreipia į tam tikras individų grupes, pavyzdžiui dažniau atkreipiamas dėmesys į jaunuolių grupes, ypač, jei jie yra juodaodžiai arba priklausantys tam tikroms subkultūros grupėms, taip išsiskiriantys savo išvaizda, apranga. Norisas bei Armstrongas teigia, kad dėmesys atkreipiamas į minėtus asmenis ne dėl to, kad jie įtartinais nusikalstamai elgtųsi, bet dėl jų priklausymo tam tikrai socialinei grupei (jaunuolių pankų grupuotės, juodaodžiai jaunuoliai ir pan.)⁷⁶.

2.3. Kartu su vaizdo stebėjimo priemonėmis naudojamos atpažinimo sistemos

Iki 2001 m. rugsėjo 11-osios įvykių biometrinės technologijos tobulėjo stabiliai, tačiau ne stulbinamai greitai. Be to, joms nuolat priešinosi žmogaus teisių ir privatumo gynėjai. Iškart po išpuolių

---

⁷³ Radvilaitė Asta. Vaizdo stebėjimo kamerų panaudojimas ir žmogaus teisės. Vilnius, 2003. Prieiga per internetą: <<http://www.hrmi.lt/admin/Editor/assets/tarpt%20dok/vaizdo%20kamos.pdf> > (žiūrėta: 2008 m. sausio 21 d.).

⁷⁴ Walters J. Gregory. Human rights in an information age. A philosophical Anglysis. Toronto, University of Toronto Press, 2002. P. 154.

⁷⁵ Vaizdo kamera labai svarbi analoginėse stebėjimo sistemose, bet ji dar svarbesnė dabar sparčiai populiarėjančiose skaitmeninėse sistemose.

⁷⁶ Norris C. and Armstrong G. CCTV and the social structuring of surveillance. Prieiga per internetą: <<http://www.popcenter.org/Library/CrimePrevention/Volume%2010/06NorrisArmstrong.pdf>> (žiūrėta 2008 m. sausio 18 d.).

įsivyravo nuomonė, ypač JAV, kad teisių argumentas pralaimės prieš tai, ką Wood, Konvitz ir Ball 2003 pavadino „stebėjimų banga“. Tuo pasinaudodami naujų stebėjimo technologijų skleidėjai pristato jas šoko ištikimai visuomenei, kuri tų technologijų efektyvumą, naudą bei platesnį poveikį tiria ne taip kruopščiai, kaip paprastai.⁷⁷ Kartu su technika tobulėja ir jos pritaikymas. Automatinės objektų atpažinimo sistemos nuima nuo stebėtojo dalį naštos, tačiau kompiuterinėms programoms tenka priiminėti žmonių likimus lemiančius sprendimus. Norint labiau suprasti reiškinius, susijusius su vaizdo stebėjimo priemonių panaudojimu bei parodyti technines tokių priemonių galimybes, būtina išskirti kartu su vaizdo stebėjimo priemonėmis naudojamas atpažinimo sistemas: veido atpažinimo, elgesio numatymo, transporto priemonių registracijos numerių atpažinimo. Tik pažinę technines galimybes, galėsime įžvelgti pavojus asmens privatumui, kurie kyla naudojant vaizdo stebėjimo kameras. Tad trumpai apie kiekvieną iš jų.

1) Veido atpažinimo sistema (angl. *facial recognition system*)

Ši sistema siekia išskirti žmogaus veidą iš kitų vaizdo kameros fiksuojamų objektų bei konkrečiam veidui suteikti unikalų skaitmeninį kodą. Kodas suteikiamas pagal žmogaus veido bruožus (jų išskiriama 80). Pavyzdžiui – fiksuojamas atstumas tarp akių, nosies plotis, akiduobės gylis, skruostikauliai ir kt. Suteiktas skaitmeninis kodas išsaugomas duomenų bazėje.⁷⁸ Vėliau ta pati sistema užfiksavusi žmogaus veidą (futbolo varžybose, traukinių stotyje ar pan.) identifikuoja jį suliginusi su duomenų bazėje esančiu skaitmeniniu kodu. Sistema pradėta naudoti 1990 metais JAV ir Jungtinėje Karalystėje. Visgi veido atpažinimo sistema daro daug klaidų net ir tada, kai ji naudojama taip vadinamomis idealiomis sąlygomis.⁷⁹

2) Elgesio numatymo sistema (angl. *pattern recognition*)

Tai sistema, kuri palygina filmuojamų žmonių (minios ar individų) elgesį su sistemoje iš anksto užprogramuotais neigiamas pasekmes sukeliančio elgesio modeliais (vandalizmas ir kitoks antisocialinis elgesys). Pirmas šios sistemos veikimo žingsnis yra nereikšmingos informacijos eliminavimas iš filmuojamo vaizdo priklausomai nuo to, kokia erdvė yra filmuojama. Pavyzdžiui, kai sistema daro tyrimą futbolo stadione iš vaizdo pašalinamas stadionas, laiptai ir kiti nejudantys objektai. Koncentruojamas dėmesys tik į rūpimus objektus (žmones). Antras žingsnis yra palyginimas tarp filmuojamų žmonių elgesio bei sistemoje užprogramuoto elgesio modelių. Taigi,

⁷⁷ Introna D. Lucas, Wood David. Picturing Algorithmic Surveillance: The Politics of Facial Recognition Systems. Prieiga per internetą: <<http://www.surveillance-and-society.org/cctv.htm>> (žiūrėta 2008 m. sausio 18 d.).

⁷⁸ Chadwick Paul. The value of privacy. European Human Rights Law Review, 2006, No.5, 495-508, P. 118.

⁷⁹ Blackburn D., Bone M. and Phillips P. Facial Recognition Vendor Test 2000. Prieiga per internetą: <www.dodcounterdrug.com/facialrecognition/DLs/FRVT_2000.pdf> (žiūrėta 2008 m. sausio 28 d.); Introna D. Lucas, Wood David, Picturing Algorithmic Surveillance: The Politics of Facial Recognition Systems. Prieiga per internetą: <<http://www.surveillance-and-society.org/cctv.htm>> (žiūrėta 2008 m. sausio 28 d.); ⁷⁹“CCTV: Constant Cameras Track Violators“, P.17. Prieiga per internetą: <<http://www.ncjrs.gov/pdffiles1/jr000249d.pdf>> (žiūrėta 2008 m. sausio 20 d.).

jei sistema lygindama duomenis atpažįsta, jog filmuojami žmonės elgiasi neįprastai, duoda signalą operatoriui. Elgesio numatymo sistemos veikimas paremtas tuo, kad žmonių elgesys daugelyje situacijų yra lengvai nuspėjamas. Pavyzdžiui, filmuojama judri gatvė, kurioje juda automobiliai, žmonės. Sistema duoda signalą operatoriui tuomet, jei užfiksuoja, jog tam tikras žmogus (iš visos filmuojamos masės) neįprastai ilgai stovi, tarkime, ant tilto, galbūt planuodamas nusižudyti. Elgesio numatymo sistema plačiai taikoma savižudžiams minioje atpažinti. Ši sistema pradėta naudoti Londone 2002 metais.⁸⁰

3) Transporto priemonės registracijos numerių atpažinimas (angl. *numberplate recognition*)

Sistema naudoja vaizdo stebėjimo kameras transporto priemonės registracijos numeriams fiksuoti bei jiems palyginti su duomenų bazėje esančia informacija apie registruotą automobilį, jo savininką. Tokiu būdu gaudomi nusikaltimus padarę ir nuo policijos besislapstantys asmenys.⁸¹ Kaip gali būti pažeidžiama žmogaus teisė į privatumą, naudojant šią sistemą? Pavyzdžiui Žmogaus teisių stebėjimo instituto duomenimis, Vilniuje policijos įrengtos greičio kontrolės sistemos fiksuoja ne tik automobilio numerį, bet ir jo vidų, bei keleivių, kurie nenorėtų būti identifikuoti, veidus. Taip pat praktikoje pasitaikė atvejų, kai kartu su vairuotoju važiuosiu asmenų tapatybė buvo atskleista vien dėl to, kad jie sėdėjo šalia Kelių eismo taisyklės pažeidusio vairuotojo.⁸²

2.4. Asmens privatumo apsaugos problemos susijusios su vaizdo stebėjimo priemonių panaudojimu

Apibendrinami antrąją darbo dalį, galėtumėm išvardinti problemas, kurios kyla asmens privatumui, naudojant vaizdo stebėjimo priemones:

1. jeigu nėra fiksuojamas vaizdo stebėjimo kamerų paplitimas mieste, nėra registruojamos vaizdo stebėjimo priemonės, yra sunku kontroliuoti ir prižiūrėti stebėtojų ratą, susekti jų atliekamus veiksmus, susijusius su vaizdo stebėjimo priemonių panaudojimu;

2. vaizdo stebėjimo kamerų panaudojimas ne visada yra efektyviausia ir vienintelė priemonė siekiant vaizdo stebėjimo priemonių naudojimo tikslų, tačiau daugelis privačių bei valstybinių įmonių, organizacijų, institucijų, fizinių asmenų nieiško alternatyvų vaizdo stebėjimo priemonėms, mažiau ribojančių žmogaus teises;

---

⁸⁰Klang Mathias and Murray Andrew. Human Rights in the Digital Age. Glass House Press, London, 2005. P. 181.

⁸¹Ten pat. P. 182.

⁸²Radvilaitė Asta. Vaizdo stebėjimo kamerų panaudojimas ir žmogaus teisės. Vilnius, 2003. Prieiga per internetą: <<http://www.hrmi.lt/admin/Editor/assets/tarpt%20dok/vaizdo%20kameros.pdf> > (žiūrėta: 2008 m. sausio 21 d.).

3. vaizdo stebėjimo technologinė pusė sparčiai tobulėja, operatoriai gali piktnaudžiauti vaizdo stebėjimo kamerų technologinėmis galimybėmis (pavyzdžiui, gali nukreipti vaizdo stebėjimą į erdves, kurių stebėjimas nenumatytas, priartinti vaizdą iki tiek, kad išskaitytų į vaizdo stebėjimo erdvę patekusio asmens skaitomą laišką ir pan.), taip pažeisdami žmogaus teisę į privatumą; taigi, kas stebi stebėtoją arba kaip užtikrinti, kad vaizdo stebėjimo kamerų operatoriai stebėtų, nepažeisdami asmens teisės į privatumą.

Tad kitoje dalyje aptarsime teisės į privatumą (bei asmens duomenų apsaugos) nuostatas, įtvirtintas Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijoje, Europos Sąjungos teisėje bei Lietuvos Respublikos teisėje.

3. TEISĖS Į PRIVATUMĄ ĮTVIRTINIMAS BEI VAIZDO STEBĖJIMO PRIEMONIŲ PANAUDOJIMO REGLAMENTAVIMAS

3.1. Tarptautinės teisės lygmuo

3.1.1. Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija ištakos

Tarptautinėje teisėje yra priimta labai daug deklaracijų ir tarptautinių sutarčių žmogaus teisių standartų nustatymo srityje. Vien tik Jungtinių Tautų Organizacija (toliau - JTO) yra parengusi ir patvirtinusi apie 80 dokumentų. Svarbiausia yra Tarptautinė žmogaus teisių chartija, o būtent šios chartijos 1948 metų Visuotinė žmogaus teisių deklaracija,

1948 m. gruodžio 10 d. paskelbta JTO Generalinės Asamblėjos visuotinė žmogaus teisių deklaracija, tapusi pagrindu daugeliui tarptautinių sutarčių ir nacionalinių įstatymų. Pasak M.E.Villigerio, „Visuotinė žmogaus teisių deklaracija peržengė tarptautinės paprotinės teisės ribas ir turėjo įtakos daugumai vėlesnių susitarimų žmogaus teisių apsaugos srityje.“⁸³ Tai yra pirmasis universalus tarptautinės teisės aktas, įtvirtinęs žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių katalogą. Nors formaliu požiūriu šis dokumentas yra rekomendacinio pobūdžio, tačiau visgi Deklaracijos nuostatos yra privalomos valstybėms, nes kodifikuoja paprotines tarptautinės teisės normas (kad ir pavyzdžiui, 1991 m. kovo 12 d. LR Aukščiausioji Taryba – Atkuriamasis Seimas nutarime „Dėl Lietuvos Respublikos prisijungimo prie Tarptautinės žmogaus teisių chartijos“ nustatė, kad Lietuva įsipareigoja laikytis Visuotinės žmogaus teisių deklaracijos).⁸⁴ Lietuvos Respubliko Konstitucinis Teismas savo praktikoje remiasi Visuotinėje žmogaus teisių deklaracijoje išdėstytais principais.

Iš Visuotinės žmogaus teisių deklaracijos aktualiausias yra 12 str., kuris įtvirtina žmogaus teisę į privatumą. Galime teigti, jog šiame straipsnyje yra įtvirtinta valstybės pareiga garantuoti, jog asmuo nepatirtų savavališko kišimosi iš valstybės pusės į jo privatų gyvenimą: „niekas neturi patirti savavališko kišimosi į jo asmeninį ir šeiminių gyvenimą (...). Kiekvienas žmogus turi teisę į įstatymo

---

⁸³ Jočienė D. Europos žmogaus teisių konvencijos taikymas užsienio valstybių ir Lietuvos Respublikos teisėje. EUGRIMAS, Vilnius, 2000. P. 16.

⁸⁴ Žalimas D., Žaltkauskaitė-Žalimienė S., Petrauskas Z., Saladžius J. Tarptautinės Organizacijos // Justitia, Vilnius, 2001. P. 336-337

apsaugą nuo tokio kišimosi arba tokių pasikėsinimų⁸⁵. Pasak D.Jočienės: „Deklaracijos 12 str. tiesiogiai pabrėžia pozityvias valstybės pareigas gerbiant asmens privatų ir šeimos gyvenimą.“⁸⁶ Pastebėtina, jog Deklaracijoje yra įtvirtinta ir negatyvi valstybės pareiga, t.y. susilaikyti nuo privatumą pažeidžiančių veiksmų.

Tačiau Visuotinė žmogaus teisių deklaracija yra tik deklaratyvaus pobūdžio, skelbianti apie žmogaus teises, tačiau realios žmogaus teisių apsaugos nesukuria. Iki šiol pats efektyviausias tarptautinis žmogaus teisių apsaugos mechanizmas buvo nustatytas 1950 m. lapkričio 4 d. Europos Tarybos priimtoje – Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijoje (toliau - EŽTK; Lietuva ją ratifikavo 1995 m. balandžio 27 d.).

3.1.2. 1950 m. Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija (8 str.)

EŽTK turi ypatingą reikšmę dėl daugelio priežasčių. Tai pirmoji tarptautinė sutartis, kurioje buvo kodifikuotos žmogaus teisės. Iš abstrakčių principų žmogaus teisės buvo paverstos konkrečiais teisiniais išipareigojimais, kurių vykdymą pavesta kontroliuoti specialiai sukurtoms tarptautinėms institucijoms. Remiantis EŽTK sukurta pirmoji tarptautinių peticijų prieš žmogaus teisių pažeidimus sistema ir pirmasis žmogaus teisių apsaugos teismas. Europos žmogaus teisių konvencijos sukurta sistema ir toliau lieka labiausiai išplėtota regionine žmogaus teisių apsaugos sistema.⁸⁷

Lietuvos Respublikos Konstitucinis teismas (toliau - LRKT) 1995 m. sausio 24 d. išvadoje teigia, jog „Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija yra ypatingas tarptautinės teisės šaltinis, kurio tikslas kitoks nei daugumos kitų tarptautinės teisės aktų. Šis tikslas yra visuotinis - siekti, kad Visuotinėje žmogaus teisių deklaracijoje skelbiamos teisės būtų visuotinai ir veiksmingai pripažįstamos ir kad jų būtų laikomasi ginant ir toliau įgyvendinant žmogaus teises ir pagrindines laisves. Šiuo, tai yra tikslo, požiūriu Konvencija atlieka tokią pat funkciją kaip ir konstitucinės žmogaus teisių garantijos, nes Konstitucija įtvirtina šias garantijas šalyje, o Konvencija - tarptautiniu lygiu.“⁸⁸

Teisė į privatumą lyginant su kitais tarptautiniais žmogaus teises įtvirtinančiais dokumentais yra labiausiai detalizuota EŽTK ir būtent aštuntajame jos straipsnyje.⁸⁹

---

⁸⁵ Ten pat. P. 336.

⁸⁶ Jočienė D., Čilinskas K. Žmogaus teisių apsaugos problemos tarptautinėje ir LR teisėje. Vilnius, 2004, P. 121.

⁸⁷ Vadapalas V. Tarptautinė teisė. EUGRIMAS, Vilnius, 2006. P. 277; Steiner Henry J., Alston Philip. International Human Rights In Context: Law, Politics, Morals. OXFORD University Press, 2nd edition, New York 2000. P. 786.

⁸⁸ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1995 m. sausio mėn. 24 d. išvada.

⁸⁹ Susan Marks and Andrew Clapham. International Human Rights Lexicon. OXFORD University, Great Britain, 2005. P. 115.

EŽTK straipsnis yra formuluojamas detaliau, nei Visuotinės žmogaus teisių deklaracijos 12 str.⁹⁰

EŽTK 8 str. 1 dalyje yra skelbiama, jog „kiekvienas turi teisę į tai kad būtų gerbiamas jo asmeninis ir šeimos gyvenimas, būsto neliečiamybė ir susirašinėjimo slaptumas“⁹¹. Tad asmens teisė į privatų gyvenimą EŽTK įtvirtinta imperatyvu gerbti šią teisę.

Europos žmogaus teisių teismo praktikoje yra plėtojama privataus gyvenimo samprata. Pavyzdžiui, byloje Amann prieš Šveicariją „Teismas pabrėžė, kad duomenų, susijusių su privačiu asmens gyvenimu, saugojimas patenka į Konvencijos 8 straipsnio 1 dalies taikymo sritį. Teismas pažymėjo, kad turint tai omenyje sąvoka „privatus gyvenimas“ negali būti siaurai interpretuojama“, be to, Teismas pažymėjo, jog „saugojimas duomenų, susijusių su asmeniu, viešose institucijose prilygsta įsikišimui pagal Konvencijos 8 straipsnį. Tolesnis saugomos informacijos naudojimas neturi ryšio su šia išvada ir ne Teismui spėlioti, ar surinkta informacija buvo ypatinga, ar ne, ar susijusiam asmeniui buvo padaryta kokių nors nepatogumų.“⁹²

Byloje Klass ir kiti prieš Vokietijos Federacinę Respubliką Teismas pabrėžė, jog šalys negali „piktnaudžiauti asmenų, esančių jų jurisdikcijoje, slaptu sekimu.“ Teismas teigė, „jog šalys negali taikyti bet kokių priemonių, kurios, jų manymu, yra reikalingos kovojant su žvalgyba ar terorizmu“.⁹³

Privataus gyvenimo teisinė samprata siejama su asmens būseną, kai asmuo gali tikėtis privatumo, su jo teisėtai privataus gyvenimo lūkesčiais. Tikėtino privatumo koncepcija yra įtvirtinta ir Europos žmogaus teisių teismo praktikoje. Pavyzdžiui, teismas 1992 m. birželio 15 d. sprendime byloje Lüdi prieš Šveicariją⁹⁴ nurodė: (p. įtariamą nusikaltimų darymu asmuo pats atsisako nuo teisės į privatų gyvenimą ta apimtimi, kurią nulemia jo daromas nusikaltimas. Nusikalstamai veikai netaikomas žmogaus privataus gyvenimo apsaugos principas.⁹⁵ Tad su vaizdo stebėjimo priemonių panaudojimu yra tas pats, jog nusikalstamai elgdamasis asmuo, negali tikėtis privatumo apsaugos.

EŽTK 8 str. 2 d. dalyje numatyta teisės į privatų gyvenimą išimtis: „valstybės institucijos neturi teisės apriboti naudojimosi šiomis teisėmis, išskyrus įstatymų nustatytus atvejus ir, kai tai būtina demokratinėje visuomenėje, valstybės saugumo, visuomenės apsaugos ar šalies ekonominės

---

⁹⁰Ten pat. P. 116.

⁹¹ Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija // Valstybės žinios. 1995, Nr. 37-913.

⁹² Byla Amann v. Switzerland. No. 27798/95, ECHR 2000-II.

⁹³ Byla Klass and others v. Federal Republic of Germany. No. 5029/71, ECHR 1978.

⁹⁴ Byla Lüdi v. Switzerland. No. 12433/86, ECHR 1992.

⁹⁵ Konstitucinio Teismo 1992 m. birželio 15 d. nutarimas.

gerovės interesams, siekiant užkirsti kelią viešosios tvarkos pažeidimams ar nusikaltimams, taip pat, kai tai būtina žmonių sveikatai ar moralei arba kitų asmenų teisėms ir laisvėms apsaugoti.”⁹⁶

Galėtume išskirti būtinas sąlygas, kurių privalu laikytis, norint apriboti žmogaus teisę į privatumą:

- 1) Apribojimai turi būti įtvirtinti įstatymu;
- 2) Turi būti būtini demokratinėje visuomenėje;

1) Ribojimas turi būti teisėtas (sutikti su teise)

Byloje *Malone prieš Jungtinę Karalystę*⁹⁷ Teismas išaiškino: šis reikalavimas reiškia, kad kiekvienas teisės, kuri suteikiama pagal Konvenciją, ribojimas turi turėti teisinį pagrindą nacionalinėje teisėje. Šiuo atveju terminas „teisė“ apima ir rašytinę (statutinę) teisę ir nerašytinę teisę.

Teismo teigimu tai, kad teisė ribojama pagal galiojančius nacionalinius teisės aktus, dar nereiškia, kad toks ribojimas teisėtas. Nacionalinės teisės normos nustatančios Konvencijos garantuojamų teisių ribojimus taip pat turi atitikti tam tikrus reikalavimus. **Visų pirma**, įstatymas turi būti pakankamai prieinamas: gyventojai turi turėti galimybę susipažinti su įstatymu ir suprasti kokios teisės normos gali būti taikomos tam tikromis sąlygomis (tam tikrose situacijose). **Antra**, tam, kad norma turėtų įstatymo galią, ji turi būti suformuluota taip, kad gyventojas galėtų pagal ją reguliuoti savo elgesį: gyventojas turi sugebėti, atsižvelgiant į konkrečią situaciją, savo veiksmus susieti su konkrečiomis pasekmėmis, kurias šie veiksmai sukels pagal minėtą normą.⁹⁸ Įstatymas turi būti tiek aiškus, kad gyventojas galėtų suprasti, kokiomis sąlygomis ir kokioms aplinkybėms esant, valdžios pareigūnai gali riboti asmens teisę į privatų gyvenimą. **Trečia**, įstatymas, kuris suteikia veiksmų laisvę (diskreciją), turi apibrėžti tos laisvės ribas. Šis kriterijus ypač aktualus, kai įstatymas suteikia veiksmų laisvę (diskreciją) vykdomajai valdžiai žmogaus teisių varžymo sferoje. Įstatymas turi aiškiai apibrėžti tokią vykdomosios valdžios institucijų kompetenciją ir jos realizavimo procedūras. Nustatant tokį reguliavimą turi būti atsižvelgiama į reguliavimo tikslo teisėtumą ir adekvačią kiekvieno individo teisių apsaugą nuo savavališko jų varžymo.

Byloje *Amann prieš Šveicariją* „sprendžiant teisėtumo klausimą, Teismas turėjo išnagrinėti, ar ginčijama priemonė turėjo teisinį pagrindą nacionaliniame įstatyme ir ar jis buvo prieinamas bei

⁹⁶ Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija // Valstybės žinios. 1995, Nr. 37-913.

⁹⁷ *Byla Malone v. United Kingdom*. No. 8691/79. ECHR 1984.

⁹⁸ *Byla Kopp prieš Šveicariją*, ECHR 1998 – II, 1998 m. kovo 25 d. sprendimas.

numatomas suinteresuotam asmeniui. Norma yra numatoma, jeigu ji buvo suformuluota pakankamai tiksliai, suteikiant asmeniui galimybę – jei reikia su tinkamu patarimu – reguliuoti savo elgesį⁹⁹.

Kitoje byloje Teismas pažymėjo, kad „žodis „teisėtas“ reikalauja ne tik tokio reguliavimo buvimo, bet ir jo kokybiškumo ir derėjimo su teisės viršenybės principu. Taip pat toks reguliavimas turi užtikrinti asmens teisių apsaugą nuo savavališko įsikišimo, pagal Konvencijos 8 straipsnio nuostatas.¹⁰⁰

2) Ribojimas turi būti būtinas demokratinėje visuomenėje

Byloje Malone prieš Jungtinę Karalystę, Teismas nusprendė, kad „konstatavus vienos iš sąlygų, kurios teisių ribojimą daro teisėtu, nebuvimą, jam nebereikia nagrinėti kitų sąlygų. Tačiau teismas vis vien pažymėjo, kad toks tikslas, kaip kova su nusikalstamumu, gali pateisinti taikomus teisių apribojimus kaip būtinus demokratinėje visuomenėje. Tačiau ribojimai gali būti taip traktuojami tik tuo atveju, jei juos taikant kartu užtikrinama ir adekvati žmogaus teisių apsauga.“¹⁰¹

D.Jočienė teigia, jog šis „būtinumo ir teisėtumo demokratinėje visuomenėje testas EŽTT kiekvienu konkrečiu atveju atliekamas gana griežtai“.¹⁰²

EŽTK kaip ir Visuotinėje žmogaus teisių deklaracijoje galime išvelgti „negatyvų“ bei „pozityvų“ teisės į privatumą aspektus., t.y. valdžios institucijų pareigas susilaikyti nuo asmens privatumą pažeidžiančių veiksmų arba elgtis aktyviai, saugant šią jautrią žmogaus teisę.

Kalbant apie EŽTK 8 str. 2 dalį, neišvengiama yra paminėti „visuomenės interesų“ sąvoką. Europos žmogaus teisių teismo nutarimuose yra pažymėta, kad sąvoka „visuomenės interesai“ yra neišvengiamai plati. Teismas, suprasdamas, jog įstatymų leidėjams, kurie vykdo socialinę ir ekonominę politiką, duodama pasirinkimo galimybė turi būti pakankamai plati, atsižvelgus į įstatymų leidėjų sprendimus apibrėžiant „visuomenės interesus“, nebent tie sprendimai būtų realiai nepagrįsti (bylos James ir kiti prieš Jungtinę Karalystę¹⁰³ (1986 m.), Lithgow ir kiti prieš Jungtinę Karalystę¹⁰⁴ (1987 m.)). Tai reiškia, kad įstatymų leidžiamajai valdžiai yra suteikta teisė nustatyti viešojo intereso ribas konkrečiuose santykiuose, o sprendimai dėl viešojo intereso apibrėžimo ir jo patenkinimo būdo turi būti realiai pagrįsti ir teisėti.

⁹⁹ Byla Amann v. Switzerland, No. 27798/95, ECHR 2000-II.

¹⁰⁰ Byla Armstrong v. the United Kingdom. No. 48521/99, ECHR, ECHR 2002.

¹⁰¹ Byla Malone v. the United Kingdom. No. 8691/79. ECHR 1984.

¹⁰² Jočienė D., Čilinskas K. Žmogaus teisių apsaugos problemos tarptautinėje ir LR teisėje. Vilnius, 2004. P. 131.

¹⁰³ Young, James and Webster v. the United Kingdom. No. 7601/76, ECHR 1981.

¹⁰⁴ Lithgow and others v. The United Kingdom. No. 9006/80, ECHR 1986.

Tad aiškinantis viešojo intereso sampratą, reikia žvelgti į nacionalinę kiekvienos valstybės teisę. Lietuvos teismai viešąjį interesą komentuoja taip: „viešasis interesas turėtų būti suvokiamas kaip tai, kas objektyviai yra reikšminga, reikalinga, vertinga visuomenei ar jos daliai“¹⁰⁵. Konstitucinio teismo jurisprudencijoje yra konstatuota, kad „kiekvienas viešasis interesas tegali būti grindžiamas pamatinėmis visuomenės vertybėmis, kurias įtvirtina, saugo ir gina Konstitucija; jo įtvirtinimas ir užtikrinimas, gynimas ir apsauga yra konstituciškai motyvuoti“¹⁰⁶. Taip pat Konstitucinis teismas pažymi kad „viešasis interesas - ne bet koks teisėtas asmens ar grupės asmenų interesas, o tik toks, kuris atspindi ir išreiškia pamatines visuomenės vertybes; tai visuomenės atvirumas ir darna, teisingumas, asmens teisės ir laisvės, teisės viešpatavimas ir kt. Kiekvieną kartą, kai kyla klausimas, ar tam tikras interesas laikytinas viešuoju, turi būti įmanoma pagrįsti, kad, nepatenkinus tam tikro asmens ar grupės asmenų intereso, būtų pažeistos ir tam tikros Konstitucijoje įtvirtintos saugomos ir ginamos vertybės“¹⁰⁷.

Be to, viešasis interesas nėra pastovus ir jis kinta priklausomai nuo aplinkybių¹⁰⁸. Teismų praktikoje, paminėtų viešųjų interesų sąrašas nėra baigtinis. Visos Konstitucijoje ginamos vertybės atskiromis sąlygomis turi būti įvardintos, kaip viešasis interesas. Iš esmės neįmanoma *a priori* pasakyti, kokiose gyvenimo srityse, dėl kurių gali kilti teisinių ginčų arba kuriose gali prireikti taikyti teisę, viešajam interesui gali atsirasti grėsmių arba gali prireikti ginti viešąjį interesą.

Viešieji interesai neturi iš anksto nustatytos ir nekintančios hierarchijos. Joks viešasis interesas *a priori* nėra svarbesnis už kitus viešuosius interesus. Viešasis interesas, kaip bendras valstybės, visos visuomenės ar visuomenės dalies interesas, turi būti derinamas su individo autonominiiais interesais, nes ne tik viešasis interesas, bet ir asmens teisės, yra konstitucinės vertybės¹⁰⁹.

Taigi, viešojo intereso samprata nėra akivaizdi, ji formuluojama teismų praktikoje. Viešieji interesai neturi hierarchijos, o derinami konkrečioje situacijoje, jų sąrašas nėra baigtinis, o kilti jie turi iš Konstitucijoje saugomų gėrių. Viešasis interesas turi būti visiems visuomenės nariams svarbus gėris. „Viešojo intereso“ sąvoka yra sutartinė ir gali būti pakeista pvz., teisės principo ar konstitucinės vertybės sąvokomis.

Tad viešasis ir privatus interesai turi būti derinami ir vaizdo stebėjimo priemonių panaudojimo atveju. Tokio derinimo išraiška galėtų būti – specialus vaizdo stebėjimo priemonių

¹⁰⁵ Administracinė byla Nr. A3-11-2004; 2004 m. sausio 23 d.

¹⁰⁶ Lietuvos Respublikos Konstitucinio teismo 2006-09-21 nutarimas.

¹⁰⁷ Ten pat.

¹⁰⁸ Konstitucinio Teismo 2005 m. liepos 8 d. nutarimas.

¹⁰⁹ Konstitucinio Teismo 2004 m. gruodžio 13 d. nutarimas.

reglamentavimo įtvirtinimas. Be to, remiantis Europos žmogaus teisių teismo 8 straipsnio aiškinimu, vaizdo stebėjimo priemonių panaudojimas turi būti įtvirtintas įstatymiškai (t.y. turi atitikti teisėtumo reikalavimą) bei turi būti būtinas demokratinėje visuomenėje.

3.1.3. Pirmoji EŽTK byla, kalbant apie žmogaus teisę į privatumą vaizdo stebėjimo kamerų panaudojimo atveju - Peck prieš Jungtinę Karalystę¹¹⁰

Trumpas bylos aplinkybių aprašymas

1994 m. Brentvude Miesto Taryba įrengė vaizdo stebėjimo kamerų sistemą. Šia sistema dirbantis operatorius, turėjo tiesioginį ryšį su policija ir tuo atveju, jei kameros užfiksuodavo įtartina įvykį, apie tai pranešdavo policijai.

1995 m. pareiškėjas (p. Peck) pateko į minėtą vaizdo stebėjimo lauką, kuomet vieną vakarą prislėgtas, kamuojamas depresijos ėjo pagrindine miesto gatve, rankoje nešinas virtuviniu peiliu, ketindamas nusižudyti.

Pasirodo, įvykį fiksavo gatvėje, ant saugumo salelės, įrengta vaizdo stebėjimo kamera, apie kurią pareiškėjas net nenutuokė. Operatorius apie įtartina vyriškį pranešė policijai. Peck buvo sulaikytas, jam suteikta medicininė pagalba, paleistas gydytis į namus. O vaizdo stebėjimo kamera užfiksuota medžiaga vėliau buvo perduota vietiniam laikraščiui (nuotraukos pavidalu) bei vietinei (Anglia Television) ir tarptautinei (BBC) televizijoms. Be pareiškėjo sutikimo ar žinios, išvis ar tinkamai neužmaskavus nufilmuoto asmens atvaizdo. Peck atvaizdą matė milijonai žmonių, be to jį atpažino šeimos nariai, draugai, pažįstami.

Peck kreipėsi į EŽTT bei skundėsi, kad buvo pažeistas EŽTK 8 str., t.y. jo teisė į privatumą.

Europos žmogaus teisių teismo nuomonė dėl 8 str. 1 d.

Asmeninis gyvenimas- platus, sunkiai apibrėžiamas terminas. Teismas išaiškino, kad 8 str. saugomi svarbūs asmeninio gyvenimo elementai yra lytis, vardas, seksualinė orientacija ir lytinis gyvenimas. Šis straipsnis taip pat saugo teisę į identitetą ir asmenybės vystymąsi, teisę užmegzti ir plėtoti santykius su kitais žmonėmis ir išoriniu pasauliu, į kurią įeina asmens komercinė ir profesinė

---

¹¹⁰ Peck v. the UK. 44647/98. ECHR 2003.

veikla. Taigi egzistuoja vieno žmogaus bendravimo su kitais sritis, netgi viešajame gyvenime, kuri patenka į privataus gyvenimo sferą.¹¹¹

Teismas kėlė klausimą, ar už asmens privačių valdų naudojamos priemonės gali liesti asmens privatų gyvenimą. Kai žmogus sąmoningai arba tyčia išitraukia į veiklas, kurios yra arba gali būti viešai stebimos ar fiksuojamos, pagrįsti jo lūkesčiai dėl privatumo gali būti reikšmingas, bet nebūtinai lemiamas veiksnys. Gatve einantį žmogų neišvengiamai pastebi kitas ten esantis visuomenės narys. Panašios prigimties yra ir to paties viešo vyksmo stebėjimas su techninių priemonių pagalba (pvz., apsaugos darbuotojas mato įvykius per vaizdo stebėjimo sistemą). Tačiau klausimų dėl privatumo kyla iškart, kai pradedama sistemiškai arba nuolat filmuoti ir įrašinėti viešąją erdvę.

Žmonių veiksmų stebėjimas naudojant fotografinę įrangą, kuri neįrašo vaizdinės informacijos, iš esmės neduoda preteksto įsikišimui į žmogaus asmeninį gyvenimą. Nors iš kitos pusės, kai tas įrašas yra daromas sistemiškai bei nuolat, tuomet jau galima kalbėti apie asmeninio gyvenimo trikdymą.¹¹²

Nagrinėdamas Peck prieš Jungtinę Karalystę bylą, Teismas rėmėsi ankstesne savo praktika, pavyzdžiui, priminė, jog *Rotaru*¹¹³ ir *Amann*¹¹⁴ bylose buvos nustatyta, jog apsaugos darbuotojų atliktas duomenų rinkimas apie konkrečius asmenis, net ir nepanaudojus slaptų stebėjimo būdų pažeidė asmenų privatumą.¹¹⁵

O byloje *P.G. ir J. H. prieš Jungtinę Karalystę*, Teismas buvo nustatęs, jog „balsų įrašinėjimas, kuris buvo padarytas kuomet *P.G. ir J.H.* atsakinėjo į klausimus policijos nuovadoje, policijos pareigūnams klausantis, balsų įrašo panaudojimas vėlesniuose tyrimuose buvo laikomas asmeninių duomenų rinkimu, o tai yra jų teisės į asmeninio gyvenimo gerbimą pažeidimas“¹¹⁶.

Taip pat Teismas rėmėsi *Lupker*¹¹⁷ ir *Friedl*¹¹⁸ bylomis, kuriose kalbama apie iš anksto nenumatytą savanoriškai perduotų fotografijų, padarytų visuomeninės demonstracijos metu, panaudojimą. Šiose bylose Teismas turėjo atsakyti į klausimus, ar nuotrauka susijusi su privačiais ar

---

¹¹¹ Gallagher Caoilfhionn. CCTV and Human Rights: the Fish and the Bicycle? An examination of Peck v. United Kingdom (2003) 36 E.H.R.R. 41. Prieiga per internetą: <<http://www.surveillance-and-society.org/cctv.htm>> (žiūrėta 2007 m. rugsėjo 28 d.).

¹¹² Peck v. the United Kingdom 44647/98. ECHR 2003.

¹¹³ Rotaru v. Romania, No. 28341/95, ECHR 2000.

¹¹⁴ Amann v. Switzerland, No. 27798/95, ECHR 2000-II.

¹¹⁵ Rotaru v. Romania, No. 28341/95, §43, ECHR 2000.

¹¹⁶ P.G. and J.H. v. the United Kingdom, No. 44787/98, ECHR 2001.

¹¹⁷ Lupker v. the Netherlands, No. 18395/91, ECHR 1992.

¹¹⁸ Friedl v. Austria. Application, No: 15225/89, ECHR 1995.

viešais dalykais ir ar tokiu būdu gauta medžiaga buvo skirta ribotam naudojimui ar buvo tikėtina, kad ji taps prieinama bet kam.

Lupker byloje Teismas konstatavo, jog „nebuvo EŽTK 8 str. pažeidimo, nes fotografija buvo padaryta viešoje vietoje, visuomeninės demonstracijos metu, tad nuotraukoje užfiksuoti asmenys veikė kaip vieši subjektai“¹¹⁹.

Friedl byloje Teismas pasisakė, kad „nebuvo teisės į privatumą pažeidimo, nes pareiškėjo nuotrauka buvo naudojama identifikaciniuose žurnaluose su tikslu atpažinti teisės pažeidėjus. Tad nuotrauka buvo skirta ribotam asmenų ratui“¹²⁰.

Tačiau *Peck'o prieš JK* byloje Teismas konstatavo: „taip, pareiškėjas buvo viešoje vietoje, bet jis neturėjo tikslo dalyvauti viešame renginyje, be to, tai buvo nakties metas, žmogus jautėsi labai prislėgtas“¹²¹.

Taigi Teismas *Peck* byloje priėjo išvados, jog „asmens teisė į privatumą egzistuoja net ir jam esant viešoje vietoje, tačiau kiekvienu atveju reikia atsižvelgti į aplinkybes, kurioms esant ta nuotrauka ar vaizdo įrašas buvo padaryti, į tikslą, kuriuo asmuo atsidūrė viešoje vietoje, bei į tai, ar asmuo veikė kaip vieša figūra (masinės demonstracijos, streikai) ar kaip privatus asmuo“¹²².

EŽTT nuomonė dėl 8 str. 2 d.

Peck prieš JK ir kitose bylose (*Perry prieš JK*¹²³, *P.G. bei J.H. prieš JK ir kt.*) EŽTT išskyrė būtinas sąlygas pagal 8 str. 2 dalį, t.y. siekiant apriboti žmogaus teisę į privatumą:

1. ar įsikišimas buvo teisėtas, t.y. įstatymų numatytais atvejais,
2. ar tai buvo būtina demokratinėje visuomenėje, siekiant pripažinto teisėto tikslo.

Pirma sąlyga reikalauja, kad tam tikra ginčijama priemonė būtų įtvirtinta valstybės vidaus teisėje, be to, kad priemonę įtvirtinantys teisės aktai būtų kokybiški, t.y. reikalaujama, kad su šiomis teisės normomis būtų susipažinęs suinteresuotas asmuo (teisės akto prieinamumas) ir jis numatytų to teisės akto pasekmes, bei kad įstatymas neprieštarautų teisės viršenybei.

Antra sąlyga reikalauja, kad apribojimais turi būti būtini demokratinėje visuomenėje siekiant apsaugoti kitų asmenų teises bei laisves, viešuosius interesus, apribojimais neturi peržengti protingų ribų ir paneigti apribojamos teisės esmės. Galimas tik toks šios teisės apribojimas, koks yra būtinas siekiant Konvencijos 8 straipsnio 2 dalies nuostatose numatytų tikslų. Taigi EŽTK 8 str. 2 d. taikoma tik išimtiniais atvejais ir tik išpildžius būtinas sąlygas.

---

¹¹⁹ Žr. 93.

¹²⁰ Žr. 94.

¹²¹ *Peck v. the United Kingdom* 44647/98. ECHR 2003.

¹²² *Ten pat.*

¹²³ *Perry v. United Kingdom*, No. 63737/00, ECHR 2003.

Taigi Peck byloje svarbiausia yra tai, jog Teismas nustatė, kad asmens teisė į privatumą egzistuoja net ir jam esant viešojoje vietoje.

3.1.4. Europos Tarybos 1981 m. Konvencija (ETS Nr. 108 (5, 6, 8 str.)) ir jos papildomas 2004 m. protokolas (ETS Nr. 181)

Ši Konvencija buvo sudaryta norint patikslinti, sukonkretinti EŽTK 8 straipsnį. Konvencijos pirmame straipsnyje nurodoma, jog „konvencija siekiama užtikrinti, kad, tvarkant asmens duomenis automatizuotai (toliau - „duomenų apsauga“), visų šalių teritorijose bus gerbiamos kiekvieno asmens, nepaisant jo tautybės ir gyvenamosios vietos, teisės ir pagrindinės laisvės, o svarbiausia, jo teisė į privatų gyvenimą“¹²⁴, tad Konvencijos tikslas yra apginti asmens privatumą ir laisvę keistis informacija už nacionalinės sienos ribų. Beveik visos Europos Tarybos valstybės narės pasirašė šią konvenciją ir įsipareigojo laikytis joje nustatytų principų. Dėl kai kurių specialių sričių Europos Taryba išleido keletą papildomų rekomendacijų. Viena iš tų sričių yra ir vaizdo stebėjimo sistemų viešose vietose įrengimas bei panaudojimas.¹²⁵

Kaip minėta, vaizdo stebėjimo sistemos dažniausiai diegiamos siekiant teisės pažeidimų prevencijos¹²⁶, visuomenės saugumo užtikrinimo tikslų. Tačiau minima Konvencija yra labai bendro pobūdžio ir tiksliai apie vaizdo stebėjimo sistemų sritį nekalba, tad 2003 metais Europos Taryba padarė pranešimą, kuriame pastebėjo, jog „dar nėra sukurtas pakankamas reguliavimo mechanizmas, kalbant apie vaizdo stebėjimo kamerų sistemas“¹²⁷, bei pranešime nubrėžė pagrindinius principus, siekiant apsaugoti individų teises renkant bei apdorojant asmens duomenis naudojant vaizdo stebėjimo kameras. Pranešime teigiama, jog „stebėjimo sistemos nulemia asmens duomenų kaupimą, nors duomenų kaupimas pats savaime nėra stebėjimo tikslas“¹²⁸, be to, Europos Tarybos pranešime nurodoma, kad „informacija, sukaupta panaudojant vaizdo stebėjimo sistemą, visada

---

¹²⁴ 1981 m. Strasbūro konvencija dėl asmenų apsaugos ryšium su asmens duomenų automatizuotu tvarkymu. Pagrindinės Europos Tarybos sutartys. - Vilnius: Europos Tarybos informacijos ir dokumentacijos centras, 2000.

¹²⁵ European Commission for Democracy Through Law (Venice Commission) opinion on Video Surveillance in Public Places by Public Authorities and the Protection of Human Rights, Strasbourg, 2007. Prieiga per internetą: <<http://www.venice.coe.int>> (žiūrėta 2007 m. gruodžio 18 d.).

¹²⁶ Kalesnykas Raimundas. Vaizdo stebėjimo kamerų (CCTV) panaudojimas užtikrinant visuomenės saugumą: teisiniai ir organizaciniai aspektai // Jurisprudencija, t. 36 (28), Vilnius, 2002.

¹²⁷ Europos Tarybos Konvencijos dėl asmenų apsaugos ryšium su asmens duomenų automatizuotu tvarkymu (ETS Nr. 108) konsultacinio komiteto dokumentas. "Report containing guiding principles for the protection of individuals with regard to the collection and processing of data by means of video surveillance". Prieiga per internetą: <http://www.coe.int/t/e/legal_affairs/legal_co%2Doperation/data_protection/documents/reports_and_studies_of_data_protection_committees/Q-Report_videosurveillance_2003.asp#TopOfPage> (žiūrėta 2008 m. kovo 27 d.);

¹²⁸ Ten pat; European Commission for Democracy Through Law (Venice Commission) opinion on Video Surveillance in Public Places by Public Authorities and the Protection of Human Rights, Strasbourg, 2007. Prieiga per internetą: <<http://www.venice.coe.int>>

apima asmens duomenis (garsų ir vaizdų forma)“.¹²⁹ Pranešime remiamasi Europos Tarybos konvencijos Nr. 108 5, 6 ir 8 straipsniais, bei EŽTK 8 straipsniu ir šių nuostatų pagrindu nustatomos žmogaus teisės į privatumą apribojimų sąlygos.¹³⁰ Taigi šis Europos Tarybos pranešimas, nors ir rekomendacinio pobūdžio, yra labai svarbus, kalbant būtent apie vaizdo stebėjimo priemones ir žmogaus teisę į privatumą. Europos Taryba nubrėžia pagrindinius vaizdo stebėjimo sistemų panaudojimo principus:

1. teisėtumo – vaizdo stebėjimo priemonės turi būti naudojamos tik sąžiningai ir teisėtai, siekiant specifinių tikslų, taigi asmens duomenys gali būti renkami tik siekiant teisėtų tikslų;
2. proporcingumo - vaizdo stebėjimo kameras naudoti tik tuo atveju, jei tikslų neįmanoma pasiekti pritaikius kitas, mažiau ribojančias žmogaus privatumą, priemones;
3. adekvatumo - stebėjimą vykdyti tik tinkamai, nepiktnaudžiaujant technologinėm stebėjimo kamerų galimybėm;
4. tikslingumo - stebėti (įrašyti) tik būtiną siekiamiems tikslams informaciją ir kaip galima mažiau fiksuoti žmogų, kuris patenka į stebėjimo lauką.

Panaši formulė jau buvo įtvirtinta Jungtinėje Karalystėje, 1998 m. priėmus Žmogaus Teisių Akta¹³¹, kuris buvo priimtas remiantis EŽTK 8 str. Diegiant vaizdo stebėjimo sistemas toje šalyje, būtina atlikti vadinamąjį penkių pakopų testą (kitais tariant, reikia turėti „veikimo būdą“), t.y. kiekvienu atveju turi būti vertinamas apribojimo:

1. Proporciumas (angl.- Proportionality)
2. Teisėtumas (angl.- Legality)
3. Tikslingumas (angl.- Accountability)
4. Būtinumas (angl.- Necessity/ Compulsion)
5. Subsidiarumas (angl.- Subsidiarity)¹³²

Kalbant apie pirmą sąlygą minėtina, jog vaizdo stebėjimo sistemos diegiamos teisės pažeidimų prevencijos, apsaugos ir (arba) saugumo tikslais, tad siūloma atsakyti į klausimą, ar neįmanoma pasiekti tikslų pasirenkant kitą, mažiau privatumą pažeidžiančią priemonę? Ar visuomenės saugumui kylanti grėsmė yra tokia didelė, jog be vaizdo stebėjimo kamerų negalima apsieiti? Tad kiekvienu atveju reikia atrasti pusiausvyrą tarp visuomenės poreikių ir individo teisių,

¹²⁹ Ten pat.

¹³⁰ Apribojimai numatyti įstatymu, būtini demokratinėje visuomenėje siekiant: valstybės, visuomenės saugumo, teisės pažeidimų mažinimo tikslų, apsaugant duomenų subjekto ar (ir) kitų asmenų teises ir laisves.

¹³¹ Public space surveillance in light of the European Convention on Human Rights. Prieiga per internetą <<http://www.crimereduction.homeoffice.gov.uk/cctv/cctv13.htm>> (žiūrėta 2008 m. sausio 12 d.).

¹³² Ten pat.

atsižvelgiant į problemą, kuriai spręsti pasitelkiama vaizdo stebėjimo sistema. Be to, vaizdo stebėjimas ir su tuo susijęs duomenų tvarkymas turi būti organizuotas taip, kad į stebėjimo lauką nepakliūtų didesnė nei būtina reikalinga teritorija ar daugiau nei būtina reikia asmenų.¹³³

Pildant antrąją sąlygą – teisėtumą - teigiama, jog operatoriai, dirbantys su vaizdo stebėjimo sistemomis turi turėti leidimą, būti kompetentingi darbui su šiais įrenginiais (t.y. dirbantys griežtai pagal taisykles, išmanantys privatumo apsaugos reikalavimus).

Trečioji sąlyga reiškia, jog stebėjimas vykdomas tik dėl svarbių, tiksliai apibrėžtų tikslų.

Ketvirtoji – būtinumas - CCTV naudojama tik paskutiniu atveju, kai nebėra kitų priemonių norimiems tikslams pasiekti.

Penktoji – subsidiarumas - valdžios institucijos tikrina, kaip vaizdo stebėjimo sistemų valdytojai laikosi nustatytų reikalavimų.¹³⁴

Taigi galima padaryti išvadą, jog teisės į privatumą apsaugai vaizdo stebėjimo sistemų panaudojimo kontekste labai svarbūs yra Europos Tarybos 1981 m. Konvencija, bei 2003 metų Europos tarybos pranešime nustatytos principinės nuostatos, rekomenduojančios kaip derinti du polius - visuomenės interesus (saugumo siekį) bei individo teises.

Apibendrinami poskyrį – tarptautinį teisės į privatumą reglamentavimą, galime prieiti išvados, jog Europos žmogaus teisių konvencija ir jos 8 straipsnis yra pagrindinė ašis, apie kurią sukasi kiti (Europos Sąjungos, nacionalinės teisinės sistemos) teisės aktai, įtvirtinantys teisę į privatumą. Be to, Europos Tarybos principinės nuostatos, kurios taip pat buvo padarytos remiantis EŽTK 8 straipsnio koncepcija nubrėžia pagrindines gaires Europos Sąjungos bei nacionalinių vaizdo stebėjimo sistemų legalizavimui.

3.2. Europos Sąjungos teisės aktai

Aptarę tarptautinės teisės instrumentus, o svarbiausia EŽTK 8 str. nagrinėjamos temos kontekste, galime pereiti prie Europos Sąjungos (toliau - ES) teisinės bazės.

3.2.1. Pagrindinių teisių vieta Europos Sąjungos pirminėje teisėje

Europos Bendrijų steigimo sutartyse¹³⁵ nebuvo nei tiesioginių nuostatų, nei atviresnių užuominų žmogaus teisių klausimu¹³⁶, galbūt dėl to, jog Bendrijos ilgą laiką didžiausią dėmesį skyrė

¹³³Radvilaitė Asta. Vaizdo stebėjimo kamerų panaudojimas ir žmogaus teisės. Vilnius, 2003. Prieiga per internetą: <<http://www.hrmi.lt/admin/Editor/assets/tarpt%20dok/vaizdo%20kameros.pdf>> (žiūrėta: 2008 m. sausio 21 d.).

¹³⁴Public space surveillance in light of the European Convention on Human Rights. Prieiga per internetą <<http://www.crimereduction.homeoffice.gov.uk/cctv/cctv13.htm>> (žiūrėta 2008 m. sausio 12 d.).

¹³⁵Europos anglies ir plieno bendrijos sutartis (1952 m.), Euratomo sutartis (1957 m.), Europos Ekonominės Bendrijos sutartis (Romos sutartis, 1957 m.).

būtent ekonominiams klausimams bei ekonominei integracijai.¹³⁷ Nuo 1969 m. pagrindinės teisės yra laikomos Europos Bendrijos teisės sudėtine dalimi ir yra ginamos Europos Teisingumo Teismo. Ši Europos Bendrijos pozicija dėl žmogaus teisių pirmą kartą nedviprasmiškai suformuluota Teismo nagrinėtoje byloje *Stauder*¹³⁸, o 1991 m. *ERT* sprendime Europos teisingumo teismas apibendrina savo praktiką žmogaus teisių srityje¹³⁹.

1992 m. Maastrichto sutartyje, kuri davė pradžią Europos Sąjungai, šešto straipsnio (anksčiau F straipsnis) antrojoje dalyje jau yra rašytinė nuostata, jog „Sąjunga gerbia pagrindines teises, kurias užtikrina 1950 m. lapkričio 4 d. pasirašyta Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija ir kurios kyla iš visoms valstybėms narėms bendrų konstitucinių tradicijų, kaip bendrus Bendrijos teisės principus“¹⁴⁰. 1997 m. Amsterdamo sutartyje pagarba žmogaus teisėms įvardyta kaip vienas iš principų, kuriuo remiasi Sąjunga, ir numatyta valstybių narių politinė atsakomybė už šio principo pažeidimą.

Nicos Europos viršūnių tarybos susitikime 2000 metų gruodį buvo priimta Europos Sąjungos Pagrindinių teisių chartija (toliau - Chartija), o vėliau Chartija tapo ES Konstitucijos sudedamąja dalimi (Europos Sąjungos Konstitucija dar nėra ratifikuota).

Reikėtų paminėti, jog ne pati EŽTK, o joje įtvirtintos teisės yra priskiriamos prie Europos Bendrijos teisės bendrųjų principų, kartu ir Europos Sąjungos teisės šaltinių. Kad ir kokias formuluotes naudotų Europos teisingumo teismas, darydamas nuorodas į EŽTK nuostatas, jos visos iš esmės turi tą pačią reikšmę: Europos teisingumo teismas vadovaujasi EŽTK, integruoja teises numatytas EŽTK į Bendrijos teisės principus, taip vykdydamas netiesioginį EŽTK taikymą.¹⁴¹

Chartijos 7 str. praktiškai perkelia EŽTK 8 str. teisės į privatumą apibrėžimą: „Kiekvienas asmuo turi teisę į tai, kad būtų gerbiamas jo privatus ir šeimos gyvenimas, būsto neliečiamybė ir komunikacijos slaptumas“, o Chartijos 8 str. formuluojamas asmens duomenų apsaugos reikalavimas ir nustatoma, kad kiekvienas turi teisę į savo asmens duomenų apsaugą: „1. Kiekvienas turi teisę į savo asmens duomenų apsaugą. 2. Tokie duomenys turi būti tinkamai tvarkomi ir naudojami tik konkrečioms tikslams ir tik atitinkamam asmeniui sutikus ar kitais įstatymo nustatytais

---

¹³⁶ Dickson Brice, *Human rights and the European convention. The effects of the Convention on the United Kingdom and Ireland*. Sweet and Maxwell, London, 1997, P. 27.

¹³⁷ Jočienė D. Europos žmogaus teisių teismo jurisprudencijos įtaka nacionalinei teisei bei jurisprudencijai, tobulinant žmogaus teisių apsaugą. Konvencijos ir Europos Sąjungos teisės santykis // *Jurisprudencija*. Mokslo darbai 2007 7 (97), Vilnius. P. 21.

¹³⁸ Byla C – 29/69 *Stauder v. City of Ulm* [1969] ECR 419.

¹³⁹ Byla C – 260/89 *Elliniki Radiophonia Teleorassi AE v. Dimotiki Eaira Ploiroforisis and S. Kouvelas* [1991] ECR I – 2925.

¹⁴⁰ Thomas Buergenthal. *International Human Rights*. 2nd Edition, St. Paul, Minn., West Publishing Co, 1995. P. 104.

¹⁴¹ Europos teisės departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės, *Europos sąjungos teisė ir Lietuva*, Justitia, Vilnius, 2002. P.235.

teisėtais pagrindais. Kiekvienas turi teisę susipažinti su surinktais jo asmens duomenimis bei į tai, kad jie būtų tikslinami. 3. Nepriklausoma institucija kontroliuoja, kaip laikomasi šių taisyklių¹⁴². Tad Europos Sąjungos teisėje asmens duomenų apsauga yra įtvirtinama kaip atskira, savarankiška teisė, o nebe teisės į privatumą elementas.

2007 m. gruodžio 13 d. ES vadovai pasirašė Lisabonos sutartį¹⁴³, kuria į pirminę Europos teisę įtraukiama Pagrindinių teisių chartija, o joje įtvirtintos teisės tampa teisiškai įpareigojančios.¹⁴⁴

Tad ES pagrindinių teisių chartijoje įtvirtintos privatumą bei asmens duomenis ginančios nuostatos yra labai bendro pobūdžio be to, dar nėra įsigaliojusi ES Lisabonos sutartis, o vaizdo stebėjimo priemonių panaudojimui yra taikytinas Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 95/46/EB.

3.2.2. Direktyva 95/46/EB (1995 m. spalio 24 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva)

1995 m. spalio 24 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 95/46/EB (toliau - Direktyva) dėl asmenų apsaugos tvarkant asmens duomenis ir dėl laisvo tokių duomenų judėjimo nustatė pagrindinius duomenų apsaugos principus. Pirmo straipsnio pirmoje dalyje nustatyta, jog „pagal šią direktyvą valstybės narės saugo fizinių asmenų pagrindines teises ir laisves, o ypač jų privatumo teisę tvarkant asmens duomenis.“¹⁴⁵ Tad Direktyva įtvirtina privataus gyvenimo bei asmens duomenų apsaugą Europos Sąjungoje.

Garsinių ir vaizdinių duomenų, įeinančių į informaciją apie asmenį, specifinės tvarkymo ypatybės yra išryškintos Direktyvoje. Joje apie tai aiškiai kalbama keliuose punktuose (pvz., Direktyvos įžanginės dalies 14, 16, 17 punkte, 33 straipsnyje). Direktyva užtikrina privatumo ir privataus gyvenimo apsaugą, taip pat ir platesnį asmens duomenų apsaugos diapazoną, atsižvelgdama į fizinio subjekto pagrindines teises ir laisves.¹⁴⁶ Vaizdo stebėjimo priemonėmis surenkamos informacijos didelė dalis susijusi su asmenimis, kurių tapatybė yra nustatyta ir (arba) gali būti nustatyta, nufilmuotais, kai jie įeidavo į visuomenines ir (arba) visuomenei prieinamas

¹⁴² Žmogaus teisės Europos Tarybos ir Europos Sąjungos dokumentai. Žmogaus teisių centras, Vilnius, 2000.

¹⁴³ Lisabonos sutartis. Prieiga per internetą: <http://europa.eu/lisbon_treaty/glance/index_lt.htm> (žiūrėta 2008 m. kovo 20 d.). Kad Lisabonos sutartis įsigaliotų, ją turi ratifikuoti visos dvidešimt septynios valstybės narės. Kiekviena valstybė narė, vadovaudamasi savo konstitucinėmis normomis, pati nuspręš, ar Sutartis bus ratifikuojama referendumu, ar balsavimu parlamente. Siekiama, kad ratifikuota sutartis įsigaliotų iki 2009 m. sausio 1 d., kad jos nuostatos jau būtų galima taikyti prieš Europos Parlamento rinkimus 2009 m. birželį.

¹⁴⁴ Lisabonos sutartis. Prieiga per internetą: <http://europa.eu/lisbon_treaty/glance/index_lt.htm> (žiūrėta 2008 m. kovo 20 d.).

¹⁴⁵ Official Journal no. L 281 of 23/11/1995, p. 31. Prieiga per internetą: <http://europa.eu.int/comm/internal_market/en/dataprot/index.htm> (žiūrėta 2008 m. kovo 20 d.).

¹⁴⁶ Žr. Direktyva 95/46/EB 1 str. 2 punktas.

patalpas, kuriose judėdamas asmuo gali tikėtis mažiau privatumo, tačiau visiškai neatimant visų teisių ir laisvių, kurios liečia ir jo asmeninę sferą bei atvaizdą.

Remiantis Direktyvos 2 straipsnio (a) punktu, „asmens duomenys“¹⁴⁷ reiškia bet kurią informaciją, susijusią su fiziniu asmeniu („duomenų subjektu“), kurio tapatybė yra nustatyta arba gali būti nustatyta; asmuo, kurio tapatybė gali būti nustatyta yra tas asmuo, kurio tapatybė gali būti nustatyta tiesiogiai ir netiesiogiai, ypač pasinaudojus nurodytu asmens identifikavimo kodu arba vienu ar keliais to asmens fizinei, fiziologinei, protinei, ekonominei, kultūrinei ar socialinei tapatybei būdingais veiksniais.

Direktyvos taikymo sritis yra siejama tik su „asmens duomenimis“. Jeigu asmens tapatybė gali būti nustatyta tiesiogiai arba netiesiogiai, visa informacija, susijusi su tuo asmeniu yra laikoma asmens duomenimis. Asmens tapatybė gali būti nustatyta tiesiogiai (pavyzdžiui, pagal jo pavardę ar asmens kodą) arba netiesiogiai (pavyzdžiui, kai kuriais fizinei, fiziologinei, protinei, ekonominei, kultūrinei ar socialinei tapatybei būdingais veiksniais). Nesvarbu, ar duomenis, „būtinus“ asmens tapatybei nustatyti, tvarko vienas ar daugiau asmenų, jeigu teisiškai leidžiama sujungti duomenis (tiek, kai tai yra svarbu asmens tapatybei nustatyti) ir tokie veiksmai yra realūs. Jeigu turimų duomenų neužtenka tapatybei tiesiogiai arba netiesiogiai nustatyti, duomenys gali būti laikomi anonimiais ir todėl nepatenka į direktyvos taikymo sritį.¹⁴⁸ Tačiau 29 straipsnio duomenų apsaugos darbo grupė „nuomonėje 4/2007“ pateikia pavyzdį, kokie duomenys nelaikomi anonimiais duomenimis: „savo parduotuveje savininkas įrengė vaizdo stebėjimo sistemą ir paskui viešai iškabino vagių, sučiuptų naudojantis vaizdo stebėjimo sistema, nuotraukas. Įsikišus policijai vagių veidus savininkas užtušavo, tačiau ir tada išliko galimybė, kad asmenis nuotraukose gali atpažinti jų draugai, giminės ar kaimynai, nes, pavyzdžiui, matomi ir atpažistami jų siluetai, plaukai, drabužiai“¹⁴⁹

Europos Komisijos Darbo grupė asmenų apsaugai tvarkant asmens duomenis (Darbo grupė 29) yra parengusi darbinį dokumentą „Dėl asmens duomenų tvarkymo vaizdo stebėjimo

---

¹⁴⁷ Žr. Direktyva 95/46/EB 2 str. a punktas.

¹⁴⁸ Working Document on the Processing of Personal Data by means of Video Surveillance, Article 29 Data Protection Working Party, 11750/02/EN. Prieiga per internetą:

<http://www.eurorec.org/EHRWorkshop/prereads/EU_Article29_Data%20Protection%20Working%20Party_Feb_2007.pdf>. (žiūrėta 2008 m. sausio 12 d.).

¹⁴⁹ 29 straipsnio duomenų apsaugos darbo grupė. Nuomonė 4/2007 dėl asmens duomenų sąvokos. Prieiga per internetą: <http://ec.europa.eu/justice_home/fsj/privacy/docs/wpdocs/2007/wp136_lt.pdf> (žiūrėta 2008 m. kovo 26 d.).

priemonėmis“ WP 67 (2002).¹⁵⁰ Šis dokumentas yra skirtas padėti nustatyti, ar tam tikros vaizdo stebėjimo sistemos įdiegimas yra teisėtas ir tinkamas.

Dokumente konstatuojama, kad vaizdo duomenys, kurie yra susiję su fiziniu asmeniu, kurio tapatybė yra ar gali būti nustatyta, yra asmens duomenys. Remiantis dokumentu, vaizdo stebėjimas bus laikomas asmens duomenų tvarkymu nepriklausomai nuo naudojamos įrangos, įrašymo technikos (analoginės ar skaitmeninės, laidinės ar optinio kabelio), įrangos tipo (stacionari, besisukanti, mobili), vaizdo atkūrimo ypatybių (pvz., nutrūkstamas ar ne įrašymas) ir naudojamos komunikacijos priemonės (ryšio su „centru“ ir (arba) vaizdo perdavimo tolesniems terminalams)¹⁵¹.

Duomenų valdytojas pirmiausia turėtų nustatyti, ar vaizdo stebėjimas yra susijęs su asmenimis, kurių tapatybė yra ar gali būti nustatyta, ir jei taip, tai tokiam stebėjimui yra taikoma Europos Parlamento ir Tarybos direktyva dėl asmenų apsaugos tvarkant asmens duomenis ir dėl laisvo tokių duomenų judėjimo (95/46/EB). Remiantis Direktyvos 95/46/EB nuostatomis, vaizdo stebėjimą atliekantis duomenų valdytojas visų pirma turėtų užtikrinti tvarkymo *teisėtumą*, taip pat nustatyti aiškius vaizdo duomenų *tvarkymo tikslus*, kurie turi būti aptarti stebėjimą reglamentuojančiame dokumente. Prieš pradėdamas stebėjimą, valdytojas turėtų įsitikinti, kad numatomi veiksmai atitinka bendrąsias ir specialiąsias šiai sričiai taikomas teisės aktų ir įteisintų elgesio kodeksų nuostatas.¹⁵²

Pasak Darbo grupės 29, „duomenų valdytojas turėtų atsižvelgti į Direktyvoje įtvirtintą nuostatą, kad duomenys, susiję su nusikaltimais, asmens teistumais ar valstybės saugumo priemonėmis, gali būti tvarkomi tik tuo atveju, jeigu tai kontroliuoja valdžios institucija arba jeigu užtikrinamos tinkamos saugumo priemonės. Duomenų valdytojas vaizdo stebėjimu gali siekti teisėto intereso, tačiau tik su sąlyga, kad duomenų subjekto interesai ar pagrindinės teisės ir laisvės nėra viršesnės“¹⁵³.

Vaizdo stebėjimo įrangą duomenų valdytojas gali naudoti tik pateisinamais tikslais ir jei kitų apsaugos priemonių aiškiai nepakanka arba jos nepatenkina siekiamų teisėtų duomenų valdytojo tikslų.¹⁵⁴

Apie *stebėjimo organizavimą* Darbo grupė 29 pasisako, jog „duomenų valdytojas turėtų skirti daug dėmesio stebėjimo organizavimui, t.y. į stebėjimo lauką neturi patekti šalia esančios privačios

---

¹⁵⁰ Working Document on the Processing of Personal Data by means of Video Surveillance, Article 29 Data Protection Working Party, 11750/02/EN. Prieiga per internetą: <http://www.eurorec.org/EHRWorkshop/prereads/EU_Article29_Data%20Protection%20Working%20Party_Feb_2007.pdf> (žiūrėta 2008 m. sausio 12 d.).

¹⁵¹ Ten pat.

¹⁵² Ten pat.

¹⁵³ Ten pat.

¹⁵⁴ Ten pat.

teritorijos arba kitos su stebėjimo tikslu nesusijusios detalės. Pažymėtina, kad negalimas vaizdo stebėjimas teritorijose, skirtose privačiam naudojimui, t.y. tualetuose, dušuose, persirengimo kabinose ir pan.“

Darbo grupė 29 taip pat pateikia rekomendaciją dėl *vaizdo saugojimo laiko*: „turi būti nustatomas vaizdo saugojimo laikotarpis, kuris turi būti ganėtinai trumpas. Perduodant duomenis trečiosioms šalims turi būti užtikrinama, kad nebus perduodami atsitiktinai užfiksuotų asmenų vaizdo duomenys¹⁵⁵.

Pagal Direktyvos 95/46/EB 10 ir 11 straipsnių nuostatas duomenų subjektams turi būti teikiama *informacija* apie vykdomą vaizdo stebėjimą. Informacija turi būti gerai matoma, išdėstyta tinkamu nuo stebėjimo vietos atstumu ir efektyvi, pvz., tai gali būti simboliai, panašūs į „nerūkoma“. Vaizdo stebėjimo tikslai ir valdytojas visais atvejais turi būti tiksliai apibūdinti. Duomenų subjektai gali naudotis visomis savo teisėmis, taip pat teise nesutikti su tvarkymu, jei tam yra teisinis pagrindas. Bet koks duomenų subjekto teisių ribojimas galimas išimtinai tik įstatymų numatytais atvejais.

Vaizdo stebėjimo negalima vykdyti dėl asmenų rasinės kilmės, jų religinių ar politinių įsitikinimų, dėl dalyvavimo profsąjungose arba seksualinių polinkių.

Darbo grupė 29 savo dokumente pabrėžia, kad „reiktų kreipti didesnę dėmesį į konkrečius vaizdo duomenų rinkimo atvejus ir atskirai juos įvertinti; tai taikoma kelių vaizdo stebėjimo sistemų sujungimui, vaizdo ir biometrinių duomenų jungimui, balso ir (arba) veido atpažinimo sistemų naudojimui, indeksavimo sistemų įdiegimui“¹⁵⁶.

Turi būti užtikrinamas tvarkomų duomenų saugumas, t.y. turi būti parinktos ne tik tinkamos techninės priemonės, bet ir nustatyta, kas ir prie kokių duomenų galės prieiti. Taip pat reikia tinkamai paruošti personalą, dirbsiantį su vaizdo stebėjimo įranga ir asmens duomenimis.

Sritis, kur Direktyva 95/46/EB visiškai ar iš dalies netaikoma

Direktyva netaikoma garsinių ir vaizdinių duomenų tvarkymui visuomenės saugumo, gynybos, valstybės saugumo ir valstybės veiksmų baudžiamosios teisės srityje ir (arba) kitokios veiklos, kuriai netaikomi Bendrijos teisės aktai, tikslais. Taigi Direktyva taikytina tik į pirmajame ES ramstyje, o jos taikymo sritis neapima antrojo bei trečiojo ES ramsčių. Vis dėlto, daugelyje šalių narių, perimant Direktyvą 95/46/EB, šios problemos (visuomenės saugumo, gynybos, valstybės

---

¹⁵⁵ Ten pat.

¹⁵⁶ Ten pat.

saugumo ir valstybės veiksmų baudžiamosios teisės srityje ir pan.) nušviestos bendrai, nustatant konkrečius pavyzdžius.

1) Kai kuriose šalyse išvardintais tikslais atliekamoms tvarkymo operacijoms bet kokių atveju numatomos apsaugos priemonės pagal Konvenciją Nr. 108/1981 ir atitinkamas Europos Tarybos rekomendacijas, tam tikras nacionalines nuostatas¹⁵⁷. Atsižvelgiant į specifinius bruožus ir esančias konkrečias nuostatas dėl policijos ar teismo organų vykdomos tyrimo veiklos nacionalinio saugumo tikslais – kur gali būti naudojamas „slaptas“ vaizdo stebėjimas, t.y. vykdomas nesuteikiant informacijos. Tačiau 29 straipsnio Darbo Grupė pabrėžė, kad „panašiai, kaip kelios kitos asmens duomenų tvarkymo operacijos, kurioms netaikoma Direktyva, atliekant vaizdo stebėjimą, remiantis visuomenės saugumo reikalavimais arba kriminalinių nusikaltimų tyrimo, prevencijos ir kontrolės tikslais, reikia paisyti EŽTK 8 straipsnyje išdėstytų reikalavimų, remtis konkrečiomis visuomenei žinomomis nuostatomis, sieti ir derinti su *konkrečios* rizikos ir *konkrečių* nusikaltimų prevencija, pvz., vietose, kur gali kilti tokia rizika arba ryšium su visuomeniniais renginiais, kurių metu gali būti įvykdyti tokie nusikaltimai. Reikia atsižvelgti į vaizdo stebėjimo sistemų daromą poveikį, pvz., į tą faktą, kad neteisėti veiksmai gali persikelti į kitas vietas ar sektorius, ir duomenų valdytojas visada turi būti aiškiai apibūdinamas, kad duomenų subjektas galėtų vykdyti savo teises. Pastarasis reikalavimas susijęs su ta aplinkybe, kad vaizdinis sekimas vis dažniau policijos vykdomas kartu su kitomis valdžios institucijomis (pvz., vietiniais valdžios organais) ir (arba) privačiomis organizacijomis (bankais, sporto asociacijomis, transporto kompanijomis), dėl ko kyla rizika, kad taps neaiškūs individualūs vaidmenys ir atsakomybė dėl atliekamos užduoties.“¹⁵⁸

2) Antra, Direktyva netaikoma, kai fiziniai subjektai atlieka tvarkymo operacijas tik užsiimdami asmenine ir namų ūkio veikla (žr. 3(2) straipsnį ir įžanginę dalį Nr. 12). Nors aukščiau minėtos sąlygos galioja, jei vaizdinio stebėjimo priemonės įdiegiamos tam, kad galima būtų iš nuotolio stebėti, kas vyksta kieno nors namo viduje, pvz., užkirsti kelią vagystėms arba ryšium su vadinamąja elektronine šeima, jos negalioja, jei vaizdinio sekimo įranga instaliuojama išorėje arba šalia privačių valdų, siekiant saugoti nuosavybę ir (arba) užtikrinti apsaugą. Pastaraisiais atvejais gali būti, kad sistema išdėstoma ne individualių savininkų ryšium su durų stebėjimu jiems priklausančiose priegose, bet kelių susitarusių savininkų, konsorciumo ar bendrasavininkų, kad galima būtų stebėti keletą įėjimų ir aplinką prie namų, o tokiai veiklai yra taikoma Direktyva.

¹⁵⁷ Direktyvos 95/46/EB 3(2) straipsnį ir įžanginės dalies 16 punktą.

¹⁵⁸ „Working Document on the Processing of Personal Data by means of Video Surveillance“. Prieiga per internetą: <http://www.eurorec.org/EHRWorkshop/prereads/EU_Article29_Data%20Protection%20Working%20Party_Feb_2007.pdf> (žiūrėtas 2007 m. gruodžio 12 d.).

Direktyva netaikoma, kai sistema naudojama išimtinai asmeniniais tikslais ir duomenys neperduodami trečiosioms šalims, sistemos valdytojo neatleidžia nuo įstatymais garantuojamų teisių ir jo kaimynų bei kitų asmenų interesų gerbimo. Pavyzdžiui, kai sistema naudojasi tik atskira šeima ir yra stebimos tik vienos durys, laiptų aikštelė, automobilių stovėjimo vieta ir t.t. ES šalyse narėse šios teisės ir interesai saugomi, nepaisant duomenų apsaugos principų, bendrųjų (civilinės teisės) nuostatų, skirtų asmens teisių.

Tačiau pastebėtina, jog Direktyva 95/46/EB yra bendro pobūdžio ir joje nėra konkretizuojamas duomenų apsaugos priemonės būtent vaizdo stebėjimo priemonių panaudojimo atveju.

Aptarę ES teisės instrumentus galime pastebėti, jog Europos Sąjungos lygiu vaizdo stebėjimo kamerų panaudojimas nėra labai detalai reglamentuotas, ir šios srities reglamentavimui taikomi bendrieji teisės į privatumą bei duomenų apsaugos principai. Tačiau atsižvelgiant į tai, kad vaizdo stebėjimas ypač pažeidžia žmogaus teisę į privatumą turėtų būti sukurtas detalus vaizdo stebėjimo reglamentavimas nacionalinėje teisėje, nes bendrųjų EŽTK 8 straipsnyje bei Europos Sąjungos teisėje nustatytų principų nebepakanka.

3.3. Reglamentavimas Lietuvos Respublikoje

3.3.1. Teisės į privatumą pažeidimai Lietuvoje vaizdo stebėjimo priemonių panaudojimo kontekste

Pastaruoju metu Lietuvoje vis daugiau valstybinių institucijų bei privačių įmonių vaizdo stebėjimo sistemas įrengia viešose vietose: gatvėse, visuomenės lankomuose pastatuose, aikštėse, prekybos centruose. Reikėtų paminėti, jog Valstybinė duomenų apsaugos inspekcija (toliau – Inspekcija), siekdama išsiaiškinti asmens vaizdo duomenų tvarkymo apimtį ir teisėtumą Lietuvoje, 2007 metais atliko asmens duomenų tvarkymo teisėtumo patikrinimus keturiuose didžiausiuose prekybos centruose. Visuose prekybos centruose nustatyta Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymo (toliau – Įstatymo) pažeidimų. Tikrinimų metu nustatyta, kad visuose prekybos centruose tvarkomi pertekliniai asmens duomenys – į kamerų stebėjimo lauką patenka prekybos centrams nepriklausančios teritorijos bei kitų ūkio subjektų nuomojamos patalpos bei bankomatai. Be to, nustatyta, kad prekybos centrai neįgyvendina duomenų subjekto teisės žinoti apie jo asmens duomenų tvarkymą, nebuvo užtikrintas tinkamas asmens duomenų saugojimas. Nebuvo nustatytas

asmens vaizdo duomenų saugojimo terminas ir (ar) vaizdo duomenys buvo saugomi ilgiau, negu to reikalauja duomenų tvarkymo tikslai.¹⁵⁹

Be to, 2008 metų pradžioje Inspekcija atliko asmens duomenų tvarkymo teisėtumo patikrinimą 14 kazino, kurie Valstybinės lošimų priežiūros komisijos tinklalapyje nurodyti kaip lošimų organizatoriai, siekiant išsiaiškinti, ar įmonės tvarko asmens vaizdo duomenis pagal Lietuvos Respublikos azartinių lošimų įstatymo 15 straipsnio 1 dalies 2 punkto nustatytus reikalavimus¹⁶⁰ Inspekcija nustatė, kad trys kazino netvarko asmens vaizdo duomenų, devyni kazino nėra pranešę Inspekcijai apie asmens vaizdo duomenų tvarkymą automatinio būdu, vienam kazino panaikinta licencija.¹⁶¹

Tad iš pateiktų Valstybinės duomenų apsaugos inspekcijos duomenų galime pastebėti, jog asmens teisė į privatumą vaizdo stebėjimo priemonių panaudojimo atveju Lietuvoje nepakankamai užtikrinama arba nėra užtikrinama. Manytina, jog tokia situacija susidariusi dėl vaizdo stebėjimą vykdančių asmenų bei stebimųjų asmenų nepakankamą žinojimą apie žmogaus teisę į privatumą, asmens duomenų teisinę apsaugą.

3.3.2. Istorinė teisė į privatumą reglamentavimo raida Lietuvoje

Asmens teisė į privataus gyvenimo apsaugą visuomenės informavimo srityje Lietuvoje pirmą kartą buvo įtvirtinta 1990 m. vasario 9 d. Spaudos ir kitų masinės informacijos priemonių įstatyme. Jo 6 straipsnyje teigiama, kad draudžiama platinti informaciją apie žmogaus asmeninį gyvenimą be jo sutikimo, išskyrus nustatytas teismo žinias. Kiti šio įstatymo straipsniai numatė kokiomis priemonėmis ir kaip ši pažeista teisė gali būti ginama. Šiame dokumente pirmą kartą Lietuvos istorijoje buvo pripažinta moralinė (neturtinė) žala, kurios iki tol sovietinė teisinė sistema nepripažino.

1990 m. kovo 11 d. Lietuvos Respublikos Laikinasis Pagrindinis Įstatymas taip pat pripažino teisę į asmeninio gyvenimo, korespondencijos ir kt. apsaugą. Kaip šio įstatymo priėmimo tęstinumas tų pačių metų liepos 3 d. Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas buvo papildytas 7¹ straipsniu. Aukščiausiojo Teismo senatas 1998 m. gegužės 15 d. nutarime pažymėjo, kad šiuo straipsniu į Lietuvos Respublikos teisės sistemą buvo įtrauktas naujas institutas – asmeninio gyvenimo

---

¹⁵⁹ Valstybinės duomenų apsaugos inspekcijos tyrimas. Asmens vaizdo duomenų tvarkymo tikrinimų prekybos centruose rezultatų apibendrinimas. Prieiga per internetą: <www.ada.lt> (žiūrėta 2008 m. sausio 30 d.).

¹⁶⁰ Lietuvos Respublikos azartinių lošimų įstatymas // Valstybės žinios, 2002, Nr. 116-5191.

¹⁶¹ Valstybinės duomenų apsaugos inspekcijos tyrimas. Asmens vaizdo duomenų tvarkymo tikrinimų kazino rezultatų apibendrinimas. Prieiga per internetą: <www.ada.lt> (žiūrėta 2008 m. sausio 30 d.).

neliečiamybė¹⁶². 1991 m. kovo 12 d. nutarimu „Dėl Lietuvos Respublikos prisijungimo prie tarptautinės žmogaus teisių chartijos dokumentų“ Lietuvos Aukščiausioji Taryba išpareigojo laikytis 1948 m. gruodžio 10 d. priimtos Visuotinės žmogaus teisių deklaracijos ir kitų tarptautinių dokumentų¹⁶³.

Konkrečiai taip ir pavadinta teisė į privatų gyvenimą pirmą kartą Lietuvos istorijoje įtvirtinta 1992 m. Lietuvos Respublikos Konstitucijos 22 straipsnyje.

2000 m. naujai priimtame civiliniame kodekse 7¹ straipsnis pakeistas 2.23 straipsniu ir apibrėžiama detali privataus gyvenimo sąvoka.

Principines žmogaus teisę į privatumą įtvirtinančias nuostatas galime rasti Konstitucijoje, Civiliniame kodekse, Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatyme. Taip pat džiugu yra paminėti, jog, įgyvendindamas ES Direktyvą 95/46/EB, LR įstatymų leidėjas pakeitė Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymą, be kitų sričių reguliavimo pakeitimų, labai svarbus yra vaizdo stebėjimo priemonių panaudojimo sureguliuavimas, kurio senesnėje įstatymo redakcijoje pasigendame.

3.3.3. Lietuvos Respublikos Konstitucija

Žmogaus teisių apsaugos institutas konstitucinėje teisėje yra glaudžiai susijęs su tarptautinės teisės dokumentais, reglamentuojančiais žmogaus teises. Labai svarbi yra mūsų jau aptarta EŽTK. Asmuo, kurio konvencijoje įtvirtintos teisės yra pažeidžiamos ir Lietuvos valstybė jų neapgina, gali savo teises apginti kreipdamasis į EŽTT.¹⁶⁴

Žmogaus teisė į privatumą yra įtvirtinta Lietuvos Respublikos Konstitucijos (toliau - Konstitucija) II skirsnyje „Žmogus ir valstybė“, šiame skirsnyje yra pateikiamas pilietinių ir politinių teisių sąrašas. Tad žmogaus teisė į privatumą yra priskiriama pilietinėms teisėms. Be to, tai, kad teisė į privatumą yra įtvirtinta antrajame Konstitucijos skirsnyje byloja, jog valstybė turi pareigą apsaugoti šią žmogaus teisę. Pagal Konstitucijos 22 str.: „žmogaus privatus gyvenimas neliečiamas <...>“¹⁶⁵. Pasak Lietuvos Respublikos konstitucinio teismo (toliau - LRKT): „šio straipsnio normose įtvirtintas žmogaus privataus gyvenimo neliečiamumas suponuoja asmens teisę į privatumą. Žmogaus teisė į privatumą apima asmeninio, šeimos ir namų gyvenimo, garbės ir reputacijos neliečiamumą, asmens fizinę ir psichinę neliečiamybę, asmeninių faktų slaptumą,

¹⁶² Teismų praktika. 1998, Nr. 9, 97p.

¹⁶³ Lietuvos Respublikos Aukščiausios Tarybos nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos prisijungimo prie tarptautinės žmogaus teisių chartijos dokumentų“ // Lietuvos Respublikos Aukščiausios Tarybos ir Aukščiausios Tarybos Prezidiumo dokumentų rinkinys. Lietuvos Respublikos Aukščiausioji Taryba. Tomas 3 Vilnius, 1991. P.44.

¹⁶⁴ Birmontienė T., Jarašiūnas E., Kūris E., Maksimaitis M. ir kt. Lietuvos konstitucinė teisė. LTU, Vilnius, 2002. P. 445.

¹⁶⁵ Lietuvos Respublikos Konstitucija // Valstybės Žinios. 1992, Nr. 33-1014 (1992-11-30).

draudimą skelbti gautą ir surinktą konfidencialią informaciją ir kt.”¹⁶⁶ Konstitucijoje įtvirtintos nuostatos, saugančios žmogaus teises ir laisves, kaip ir kitos Konstitucijos nuostatos yra taikomos tiesiogiai, t.y. tiesioginio Konstitucijos taikymo principas. Vadinasi, kiekvienas Lietuvos Respublikos gyventojas, jei pažeista jo teisė į privatumą, gali kreiptis į teismą, remdamasis Konstitucijos 22 str.

Sutiksime su Lietuvos konstitucinės teisės knygos autorių nuomone, jog „Europos žmogaus teisių apsaugos konvencijos normos yra formuluojamos geriau nei Konstitucijos nuostatos, nes EŽTK formuluojama ne tik teisė į konkrečią žmogaus teisę, bet ir sąlygos, kuriomis tokia teisė galėtų būti ribojama”¹⁶⁷.

Tačiau nors pačioje Konstitucijoje tiesiogiai nėra apibrėžtos sąlygos privatumo apribojimui, bet Lietuvos Konstitucinis teismas yra suformulavęs, jog „žmogaus teisė į privatumą nėra absoliuti. Pagal Konstituciją riboti konstitucines žmogaus teises ir laisves, tarp jų ir teisę į privatumą, galima, jeigu yra laikomasi šių sąlygų: tai daroma įstatymu; ribojimai yra būtini demokratinėje visuomenėje siekiant apsaugoti kitų asmenų teises bei laisves ir Konstitucijoje įtvirtintas vertybes, taip pat konstituciškai svarbius tikslus; ribojimais nėra paneigiama teisių ir laisvių prigimtis bei jų esmė; yra laikomasi konstitucinio proporcingumo principo“¹⁶⁸. Dėl žmogaus teisių ir laisvių apribojimų Konstitucinis Teismas 1997 m. vasario 13 d. nutarime, kuriame rėmėsi Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija ir Europos žmogaus teisių teismo praktika, yra konstatavęs, kad žmogaus teisių ir laisvių apribojimai yra galimi, t.y. laikomi pagrįstais, jeigu atitinka dvi sąlygas:

- 1) yra teisėti ir
- 2) būtinai reikalingi demokratinėje visuomenėje.

Teisėtumo reikalavimas reiškia, kad apribojimai gali būti nustatomi tik įstatymu, kuris viešai paskelbiamas, o jo normos suformuluotos pakankamai aiškiai. Įstatymais apibrėžiant teisių įgyvendinimo ribas, būtina atsižvelgti į atitinkamos teisės (ar laisvės) paskirtį bei prasmę ir Konstitucijoje numatytas jos ribojimo galimybes bei sąlygas. Ieškant atsakymo į klausimą, ar konkretus ribojimas yra būtinai reikalingas demokratinėje visuomenėje, pirmiausia reikia išsiaiškinti ribojimo tikslus bei paskirtį, o antra, nustatyti, ar ribojimo priemonės proporcingos siekiamam teisėtam tikslui.¹⁶⁹

¹⁶⁶ 1999 m. spalio 21 d., 2000 m. gegužės 8 d., 2002 m. rugsėjo 19 d., 2002 m. spalio 23 d., 2003 m. kovo 24 d. Lietuvos Respublikos Konstitucinio teismo (LRKT) nutarimai.

¹⁶⁷ Aut. grupė. Lietuvos konstitucinė teisė, Vilnius, 2001. P. 448.

¹⁶⁸ LRKT 2002 m. rugsėjo 19 d., 2002 m. spalio 23 d., 2003 m. kovo 24 d. nutarimai.

¹⁶⁹ LRKT 1997 m. vasario 13 d. nutarimas, LRKT 2002 m. rugsėjo 19 d. nutarimas.

Konstitucinis teismas 2000 m. gegužės mėn. 08 nutarime pažymėjo, jog „žmogaus privataus gyvenimo apsaugos ribos baigiasi tada, kai jis savo veiksmais nusikalstamai ar kitaip neteisėtai pažeidžia teisės saugomus interesus“¹⁷⁰.

Pastebėtina, jog Konstitucijos 22 straipsnyje įtvirtinta teisė į privatumą bei šios teisės apribojimai yra traktuojama, aiškinama, remiantis Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 8 straipsniu bei Europos žmogaus teisių teismo formuojama šio straipsnio aiškinimo bei taikymo praktika.

3.3.4. Lietuvos Respublikos Civilinis kodeksas

Lietuvos Respublikos civilinio kodekso (toliau – Civilinis kodeksas arba CK) 2.22 straipsnio 1 dalis numato, kad „fizinio asmens nuotrauka (jos dalis), portretas ar kitoks atvaizdas gali būti atgaminami, parduodami, demonstruojami, spausdinami, taip pat pats asmuo gali būti fotografuojamas tik jo sutikimu“.¹⁷¹ Žodį „atvaizdas“ reikia suprasti kaip tokiu būdu ir apimtimi užfiksuotas asmens kūno dalis (veidą, visu ūgiu, iki juosmens ir pan.), kad įmanoma identifikuoti, atpažinti vaizduojamą asmenį. Beje, fotografavimas šiame straipsnyje yra suprantamas plačiau, t.y. apima ir filmavimą. Civilinio kodekso 2.22 straipsnio 1 dalis įtvirtina bendrąją taisyklę, kad visais atvejais reikia asmens sutikimo, tačiau nenurodo, kokia turi būti asmens sutikimo forma. Asmuo savo sutikimą būti fotografuojamu (filmuojamu) gali išreikšti bet kuria forma: žodžiu, raštu ar tam tikrais veiksmais. Be to, kiekvienu atveju svarbu nustatyti sutikimo ribas. Asmuo gali sutikti, kad būtų fotografuojamas (filmuojamas), tačiau tai dar nereiškia, kad jis duoda sutikimą, jog jo nuotrauka ar nufilmuota medžiaga būtų paskelbta internete ar bet koku kitu būdu paviešinta neapibrėžtam subjektų ratui.

CK 2.22 str. 2 dalyje yra nustatyta išimtis ir sakoma, jog, jeigu asmens fotografavimą (filmavimą) ar jo nuotraukų (nufilmuotos medžiagos) publikavimą galime pateisinti tam tikru viešuoju interesu, asmens sutikimo nereikia. Pavyzdžiui, teisėtais veiksmais, nepažeidžiančiais asmens teisės į atvaizdą, yra laikytini nusikaltimą darančio asmens fotografavimas (filmavimas), dingusio, ieškomo, įtariamo padarius nusikaltimą asmens nuotraukos ar fotoroboto rodymas ir pan. Tačiau asmuo, kurio kaip tariamo nusikaltėlio ar įtariamojo, nuotrauka buvo rodoma neturint pakankamo pagrindo jo įtarti, pažeistą teisę į atvaizdą būtina ginti.

Taip pat CK komentaro autorių nuomone nėra laikomas pažeidimu asmens fotografavimas (filmavimas) viešojoje vietoje: gatvėje, parduotuvėje, parke, teatre, restorane ir pan. Tarkim vaizdo

¹⁷⁰ LRKT 2000 m. gegužės 08 nutarimas.

¹⁷¹ Lietuvos Respublikos Civilinis Kodeksas // Valstybės žinios, 2000-09-06, Nr. 74-2262.

stebėjimo kamerų įrengimas tokiose vietose nebūtų laikomas CK pažeidimu, nes neva tai daroma visuomenės saugumo tikslu.¹⁷² Tačiau pastebėtina, jog toks aiškinimas nėra išsamus ir prieštarauja žmogaus teisės į privatumą koncepcijos aiškinimui¹⁷³, be to, pastebėtina, jog situaciją reikia vertinti kiekvienu konkrečiu atveju ir nereikia apsiriboti sąvokomis „vieša vieta“ ar „privati vieta“, nes asmuo gali teisėtai tikėtis privatumo ir būdamas viešoje vietoje. Be to, esančio viešoje vietoje asmens nufotografuotos ar nufilmuotos medžiagos publikavimas taip pat negalimas, nes tokiam publikavimui, remiantis EŽTK privatumo koncepcija bei asmens duomenų apsaugos koncepcija reikalingas asmens sutikimas.¹⁷⁴

CK komentaro autoriai visgi teigia, jog „teisė į atvaizdą būtų pažeista, jeigu asmuo būtų nufotografuotas viešoje vietoje, tačiau tokioje situacijoje, kurioje žmogus nenorėtų būti fotografuojamas (pavyzdžiui, asmuo užfiksuojamas pakliuvęs į tam tikrą keblią ar komišką situaciją). Tokių nuotraukų ar nufilmuotų vaizdų platinti be asmens sutikimo negalima, tai įtvirtinta CK 2.23 str. 1 d.¹⁷⁵ CK nėra numatyta, kokia forma turi būti išreikštas asmens sutikimas, todėl asmuo jį gali duoti žodžiu, raštu, jis taip pat gali būti nuspėjamas iš konkludentinių veiksmų.

Pagal CK 2.22 str. 3 dalis Fizinis asmuo, kurio teisė į atvaizdą buvo pažeista, turi teisę teismo tvarka reikalauti nutraukti tokius veiksmus bei atlyginti turtinę ir neturtinę žalą.¹⁷⁶

3.3.5. Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymas

Kadangi vaizdo stebėjimo priemonių panaudojimas – specifinė sritis, kur susiduria viešas ir privatus interesas, jai bendro EŽTK ar konstitucinio reguliavimo nepakanka, reikalingas specifinis, nuoseklus teisinis vaizdo stebėjimo priemonių panaudojimo reguliavimas. Lietuvoje, vaizdo stebėjimo sistemų panaudojimui yra taikomas Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymas (toliau – ADAĮ arba Įstatymas).

Pirmoji ADAĮ redakcija buvo priimta 1996 m. birželio 11 d. Įstatymą sudarė tik 14 straipsnių, nustatantys kai kuriuos bendruosius principus dėl duomenų tvarkymo operacijų atsakomybės ir nuostatus dėl duomenų subjektų teisių. Jame trūko teisėto tvarkymo kriterijų apibrėžimo ir sąžiningo tvarkymo principų. ADAĮ iš esmės buvo peržiūrėtas 2000 m., ir naujos redakcijos įstatymas buvo priimtas 2000 liepos mėn. 17 d. Jis buvo praplėstas iki 29 straipsnių, o jo tikslas buvo įgyvendinti bendrąją Europos Bendrijų Duomenų apsaugos direktyvą (Nr. 95/46/EB) ir

¹⁷² Lietuvos Respublikos Civilinio Kodekso komentaras, Antroji knyga, Asmenys // Justitia, Vilnius, 2002, P. 57.

¹⁷³ Byloje Peck v. The U.K. EŽTT priėjo išvados, jog asmens teisė į privatumą egzistuoja net ir jam esant viešoje vietoje.

¹⁷⁴ Direktyva 95/46/EB, 2 str. h punktas.

¹⁷⁵ Lietuvos Respublikos Civilinis Kodeksas // Valstybės žinios, 2000-09-06, Nr. 74-2262.

¹⁷⁶ Ten pat, 2.22 str. 3 d.

Europos Tarybos konvenciją Nr. ETS 108. Sąžiningo tvarkymo principai, įtvirtinti Europos Tarybos konvencijoje Nr. ETS 108 ir Direktyvoje 95/46/EB, buvo perkelti į ADAĮ papildžius 3 straipsnį. Bendrųjų ir ypatingų asmens duomenų teisėto tvarkymo kriterijai, kuriuos numato Direktyvos 7 ir 8 straipsniai, buvo įtraukti į ADAĮ 5 straipsnį. Be to, į šį įstatymą buvo įrašytos detalios nuostatos, reglamentuojančios priežiūros institucijos kompetenciją duomenų apsaugos srityje.¹⁷⁷

Visgi dabartinėje ADAĮ redakcijoje nėra tiesioginio ar konkretaus reguliavimo, skirto vaizdo stebėjimo priemonių panaudojimui. Įstatyme yra nustatyti bendrieji asmens duomenų tvarkymo principai (3 straipsnis), duomenų subjekto teisės (17–23 straipsniai). Vaizdo stebėjimą atliekantis asmenys (duomenų valdytojai) privalo pranešti Valstybinei duomenų apsaugos inspekcijai apie asmens duomenų tvarkymą (25 straipsnis) ir informuoti duomenų subjektus apie jų asmens duomenų tvarkymą (18 straipsnis).

Įstatymo tikslas 1 str. 1 d. yra „ginti žmogaus privataus gyvenimo neliečiamumo teisę ryšium su asmens duomenų tvarkymu ir sudaryti sąlygas laisvam asmens duomenų judėjimui“¹⁷⁸. 2 str. 1 d. apibrėžti „asmens duomenys“, tai yra „bet kuri informacija, susijusi su fiziniu asmeniu - duomenų subjektu, kurio tapatybė yra žinoma arba gali būti tiesiogiai ar netiesiogiai nustatyta pasinaudojant tokiais duomenimis, kaip asmens kodas, vienas ar keli asmeniui būdingi fizinio, fiziologinio, psichologinio, ekonominio, kultūrinio ar socialinio pobūdžio požymiai“¹⁷⁹. ADAĮ vartojama sąvoka atitinka Direktyvos 95/46/EB 2 straipsnio a dalyje pateiktą „asmens duomenų“ sąvoką. „Asmens duomenys“ yra „bet kuri informacija, susijusi su asmeniu („duomenų subjektu“), kurio tapatybė yra nustatyta arba gali būti nustatyta“¹⁸⁰. **Bet kuri informacija** - platus apibrėžimo spektras apima visokią informaciją, susijusią su fiziniu asmeniu, net lengvai gaunamą ir neesminę informaciją ir duomenis. Sąvoka „informacija“ apima garso, vaizdo, genetinius duomenis, pirštų atspaudus ir t.t.¹⁸¹ Pagal 2 d. „ypatingais duomenimis laikomi duomenys apie fizinio asmens rasinę ir etninę kilmę, politinius, religinius, filosofinius ar kitus įsitikinimus, narystę profesinėse sąjungose ir politinėse partijose, sveikatą, lytinį gyvenimą, teistumą“.¹⁸² Pagrindinės ypatingų asmens duomenų

---

¹⁷⁷ Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymo komentaras. P. 4. Prieiga per internetą: <<http://www.ada.lt/images/cms/File/komentaras%20adai.pdf>> (žiūrėta 2008 m. kovo 26 d.).

¹⁷⁸ Lietuvos Respublikos Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymas // Valstybės žinios. 1996, Nr. 63-1479, 1 str. 1 d.

¹⁷⁹ Ten pat, 2 str. 1 d.

¹⁸⁰ Direktyva 95/46/EB, 2 str. a punktas

¹⁸¹ Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymo komentaras. Prieiga per internetą: <<http://www.ada.lt/images/cms/File/komentaras%20adai.pdf>> (žiūrėta 2008 m. kovo 26 d.).

¹⁸² ADAĮ, 2 str. 2 d.

kategorijos, nurodytos Direktyvos 8 straipsnio 1 dalyje, yra paimtos iš Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių konvencijos.

Tad šiuo metu galiojančiame įstatyme yra tik bendro pobūdžio nuostatos. Tačiau nuo 2009 m. sausio 1 d. įsigalios nauja Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymo redakcija.¹⁸³ Dabar galiojančiame Įstatyme nereglamentuojamas asmens duomenų tvarkymas naudojant vaizdo stebėjimo ir fiksavimo įrangą. Aiškinamajame įstatymo projekto rašte teigiama, jog „atsižvelgiant į 2005 metų rugsėjo mėnesio Žmogaus teisių stebėjimo instituto analitinę apžvalgą „Vaizdo stebėjimo kamerų panaudojimas ir žmogaus teisės“ Įstatymo 2 straipsnis pildomas nauja sąvoka „vaizdo stebėjimas“, taip pat Įstatymas pildomas nauju 15¹ straipsniu „Vaizdo stebėjimas“, reglamentuojančiu asmens duomenų tvarkymą naudojant vaizdo stebėjimo ir fiksavimo įrangą. Įstatymo trečiasis skirsnis („Vaizdo stebėjimas“) yra skirtas vaizdo stebėjimo priemonių panaudojimo reguliavimui“¹⁸⁴.

Naujojo Įstatymo 2 str. 16 punkte jau yra pateikiamas *vaizdo stebėjimo* apibrėžimas, tai yra „vaizdo duomenų, susijusių su fiziniu asmeniu (toliau – vaizdo duomenys), tvarkymas naudojant automatines vaizdo stebėjimo priemones (vaizdo ir fotokameras ar pan.), nepaisant to, ar šie duomenys yra išsaugomi laikmenoje“¹⁸⁵.

Įstatymo 16 str. yra įtvirtintos *vaizdo stebėjimo sąlygos*, t.y. vaizdo stebėjimas gali būti vykdomas:

- 1) siekiant užtikrinti visuomenės saugumą,
- 2) viešąją tvarką,
- 3) apginti asmenų gyvybę, sveikatą, turtą ir kitas asmenų teises ir laisves,
- 4) tik tais atvejais, kai kiti būdai ar priemonės yra nepakankamos ir (arba) netinkamos siekiant išvardytų tikslų;
- 5) tik tais atvejais, jeigu duomenų subjekto interesai nėra svarbesni.

Įstatymo 18 straipsnyje reikalaujama, kad vaizdo duomenų tvarkymas būtų nustatytas duomenų valdytojo patvirtintame *rašytiniame dokumente*. „Rašytiniame dokumente turi būti nurodoma:

- 1) vaizdo stebėjimo tikslas ir apimtis;
- 2) vaizdo duomenų saugojimo terminas;

¹⁸³ Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymo pakeitimo įstatymas // Valstybės žinios, 2008-02-23, Nr. 22-804.

¹⁸⁴ Aiškinamasis raštas dėl Lietuvos Respublikos Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymo pakeitimo ir papildymo įstatymo projekto // 2006-05-04 Pateikė - Bužinskas Gintautas, Lietuvos Respublikos teisingumo ministerija. Prieiga per internetą: <http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_1?p_id=275221&p_query=AI%D0KINAMASIS%20RA%D0TAS&p_tr2=2> (žiūrėta 2008 m. kovo 28 d.).

¹⁸⁵ Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymo pakeitimo įstatymas. 2008-02-23. 2 str. 16 p.

- 3) priėjimo prie tvarkomų vaizdo duomenų sąlygos;
- 4) šių duomenų naikinimo sąlygos ir tvarka;
- 5) nustatyti kiti reikalavimai teisėtam vaizdo duomenų tvarkymui.¹⁸⁶

ADAĮ duomenų valdytojas nustato pareigą užtikrinti, kad vaizdo duomenis tvarkytų tik duomenų valdytojo įgalioji asmenys. Vaizdo duomenis tvarkantys asmenys prieš tai turi būti supažindinti su asmens duomenų teisinę apsaugą reglamentuojančiais teisės aktais ir pasirašytinai įsipareigoję jų laikytis.

Vaizdo stebėjimo priemonių įrengimas yra įtvirtintas ADAĮ 19 straipsnyje. Vaizdo stebėjimo priemonės turi būti įrengiamos taip, kad atsižvelgiant į nustatytą vaizdo stebėjimo tikslą:

- 1) vaizdo stebėjimas būtų vykdomas ne didesnėje patalpos ar teritorijos dalyje, negu tai yra būtina;

- 2) būtų renkama ne daugiau vaizdo duomenų, negu tai yra būtina.

Įstatymo 19 str. 2 ir 3 dalys nustato imperatyvus dėl vaizdo stebėjimo priemonių įrengimo:

- 1) Draudžiama įrengti ir eksploatuoti įrengtas vaizdo stebėjimo priemones taip, kad į jų stebėjimo lauką patektų gyvenamoji patalpa ir (arba) jai priklausanti privati teritorija ar įėjimas į ją, išskyrus įstatymų nustatytus atvejus.

- 2) Draudžiama vykdyti vaizdo stebėjimą patalpose, kuriose duomenų subjektas pagrįstai tikisi absoliučios privatumo apsaugos ir kur toks stebėjimas žemintų žmogaus orumą (pvz., tualetuose, persirengimo kambariuose ir pan.).¹⁸⁷

19 str. 2 dalyje taip pat įtvirtinta, jog „bendrojo naudojimo patalpose vaizdo stebėjimo priemonės gali būti įrengiamos bendraturčių daugumos sprendimu.“¹⁸⁸

ADAĮ 20 str. įtvirtinta būtinybė informuoti duomenų subjektą apie vykdomą vaizdo stebėjimą. Duomenų valdytojas privalo užtikrinti, kad duomenų subjektas prieš patekdamas į patalpas ar teritoriją, kurioje vykdomas vaizdo stebėjimas, būtų aiškiai ir tinkamai informuotas apie vykdomą stebėjimą. Tad duomenų valdytojas prie įėjimo ar patekimo į tokias patalpas ar teritoriją turi pakabinti informacines lenteles, kuriose privalomai turi būti nurodyta:

- 1) informacija apie vykdomą vaizdo stebėjimą;
- 2) duomenų valdytojo rekvizitai ir kontaktinė informacija (adresas arba telefono ryšio numeris).¹⁸⁹

---

¹⁸⁶ Ten pat, 18 str.

¹⁸⁷ Ten pat, 19 str. 2d. ir 3 d.

¹⁸⁸ Ten pat, 19 str. 2 d.

¹⁸⁹ Ten pat, 20 str.

Duomenų valdytojas savo nuožiūra ant informacinės lentelės gali papildomai pateikti ir kitos informacijos, kad būtų užtikrintas teisėtas vaizdo duomenų tvarkymas nepažeidžiant duomenų subjekto teisių (pvz., vaizdo stebėjimo tikslas).

Taip pat, pažymėtina, jog informacija apie įrengtas stebėjimo priemones visais atvejais turi būti aiškiai nurodoma gerai matomoje vietoje. Tad žmonės, susipažinę su informacija apie vaizdo stebėjimą galės rinktis – arba išsaugoti savo privatumą ir neiti į stebimą teritoriją, arba sutikti, kad yra stebimi. O Direktyvoje 95/46/EB yra nurodomi įpareigojimai valdytojui pateikti asmeniui, kurio vaizdo duomenys yra renkami, bent minimalią informaciją - duomenų valdytojo tapatybę ir tikslus, dėl kurių vykdomas stebėjimas, taip pat bet kokią platesnę informaciją, pavyzdžiui, duomenų gavėjus, asmens teises gauti informaciją, pataisyti savo duomenis.

Tačiau pakeistame Įstatyme nėra numatytas nei minimalus, nei maksimalus duomenų saugojimo laikas. Tad Įstatyme trūksta bendro pobūdžio rekomendacijos, kad vaizdo stebėjimo priemonėmis surinkti duomenys turi būti saugomi ne ilgiau, nei tai būtina atsižvelgiant į tvarkymo tikslus, nes nustatyti vienodą duomenų saugojimo terminą būtų netikslinga, dėl to, jog skiriasi vaizdo stebėjimo metu užfiksuotų asmens duomenų tvarkymo tikslai.

Taip pat Naujojoje Įstatymo redakcijoje pasigendama aiškaus įtvirtinimo, kokio dydžio turi būti informaciniai ženklai apie stebėjimą. Taip pat Įstatyme pasigendama nuostatos, kaip apie vaizdo stebėjimą yra informuojami aklieji asmenys. Be to, manytumėm, jog informacinėje lentelėje turėtų būtinai būti nurodyti ir vaizdo stebėjimo tikslai bei informacija, kiek laiko yra saugoma nufilmuota medžiaga.

Apibendrinant dalį, minėtina, jog sparčiai daugėjant vaizdo stebėjimo priemonių bei tobulėjant jų technologinėms galimybėms, EŽTK bendrosios privatumo koncepcijos, ar ES asmens duomenų teisinės apsaugos koncepcijos nebepakanka, tad yra būtinas specialus vaizdo stebėjimo priemonių, kaip ypatingai ribojančių žmogaus teisę į privatumą, reglamentavimas. Ir kiekvienoje valstybėje tas turėtų būti padaryta įstatymų pagalba.

IŠVADOS:

Apibendrinant darbą reikia pastebėti, asmens teisės į privatumą užtikrinimas vaizdo stebėjimo kamerų panaudojimo kontekste nėra pakankamas. Tokia padėtis yra sąlygota dviejų pagrindinių veiksnių – pirma, vaizdo stebėjimo sistemų santykiai ne visose valstybėse yra pakankamai išvystyti; antra, dėl spartaus vaizdo stebėjimo technologijų vystymosi tempų teisės mokslas nebesuspėja tinkamai išnagrinėti ir įvertinti naujai atsirandančių santykių, dėl ko teisės normos tik iš dalies sprendžia praktines problemas. Tuo pat metu daugelis autorių pateikia skirtingas nuomones, kaip spręsti iškilusias problemas, o teismų praktika vaizdo stebėjimo kamerų panaudojimo klausimais tik formuojasi. Darbe buvo atskleistos vaizdo stebėjimo priemonių panaudojimo problemos, nurodomi galimi sprendimo būdai. Atsižvelgiant į tai būtina išskirti ir sistemiškai pristatyti pagrindines šio darbo išvadas:

1. Europos žmogaus teisių konvencija ir jos 8 straipsnis yra pagrindinė ašis, apie kurią sukasi kiti (Europos Sąjungos, nacionalinės teisinės sistemos) teisės aktai, įtvirtinantys teisę į privatumą. Be to, Europos Tarybos principinės nuostatos, kurios taip pat buvo padarytos remiantis EŽTK 8 straipsnio koncepcija, yra pagrindas ES, nacionaliniam vaizdo stebėjimo sistemų legalizavimui. Be to, vaizdo stebėjimo sistemų diegimas bei naudojimas kiekvieną kartą turėtų praeiti EŽTK 8 str. 2 d. testą.
2. Pagal EŽTK valstybė ne tik privalo pasirūpinti, jog asmenų teisės nebūtų neteisėtai ribojamos, bet ir turi imtis priemonių, kad tos teisės būtų užtikrintos. Tad konkretus teisinis reguliavimas vaizdo stebėjimo priemonių panaudojimo srityje ir būtų šių pozityvių įsipareigojimų išraiška.
3. Europos Sąjungos lygiu vaizdo stebėjimo kamerų panaudojimas nėra detaliam reglamentuotas, tad šios srities sureguliuojimui kol kas taikomi bendrieji teisės į privatumą (EŽTK) bei duomenų apsaugos principai (pavyzdžiui, Direktyva 95/46/EB).

4. Vaizdo stebėjimo priemonių panaudojimo atveju priešpastatomi du interesai: privatus ir viešas. Kiekvienu konkrečiu atveju reikia atrasti pusiausvyrą tarp šių dviejų interesų. O tai galima padaryti atsakius į klausimą: ar vaizdo stebėjimas yra vienintelė priemonė, būdas, kuria galima pasiekti tikslų ar yra kitų priemonių, kuriomis pasiekiami tie patys tikslai, bet mažiau pažeidžiamos žmogaus teisės.
5. Svarbi nepakankamo teisės į privatumą vaizdo stebėjimo priemonių panaudojimo atveju apsaugojimo priežastis - menkas žmonių suvokimas apie problemas, kylančias naudojant vaizdo stebėjimo priemones. Be to, daugelis visuomenės narių mato tik gerąją vaizdo stebėjimo priemonių panaudojimo pusę, galbūt dėl žinių apie savo teises stokos. Tad yra būtinas visuomenės švietimas šioje specifinėje srityje.
6. Su teisėtais vaizdo stebėjimo tikslais siejasi ir vaizdo stebėjimo operatorių kompetencijos klausimas. Tad labai svarbu yra teisiškai nustatyti, kas turi teisę vykdyti stebėjimą. Siūlytumėm Lietuvoje įstatymiškai tiksliai įtvirtinti, kokios institucijos, organizacijos ar fiziniai asmenys gali vykdyti vaizdo stebėjimą. Siūlytumėm rengti mokymus vaizdo stebėjimo operatoriams, kad jie būtų išsamiai supažindinti su privataus gyvenimo bei asmens duomenų apsaugos principais.
7. Lietuvoje nėra ir konkrečių principų kaip naudoti ir saugoti vaizdo stebėjimo kameromis surinktą informaciją apie asmenį. Pavyzdžiui, jei yra teisėtas tikslas pavišinti vaizdo informaciją, kokiais atvejais pakanka juodos juostelės uždengiančios įrašė esančio žmogaus akis, o kokiais reikėtų padaryti neaiškų (užtemdyti) visą žmogaus siluetą.
8. Lietuvoje kasmet didėja vaizdo stebėjimo kamerų skaičius, kuris net nėra tiksliai žinomas. Valstybė turėtų imtis pozityvių veiksmų (pagal EŽTK), kontroliuodama vaizdo stebėjimo priemonių skaičių. Pavyzdžiui, asmenys, norintys atlikti vaizdo stebėjimą, turėtų gauti licenciją tokiai veiklai.
9. Be to, jau įrengtos vaizdo stebėjimo sistemos turėtų būti prižiūrimos, t.y. tikrinamas jų efektyvumas bei būtinumas, kadangi vaizdo stebėjimo kamerų įrengimo pirminiai tikslai laikui bėgant gali keistis.
10. Lietuvoje kol kas nėra konkretaus teisinio vaizdo stebėjimo sistemų panaudojimo reglamentavimo. Nors nuo 2009 m. sausio 1 d. įsigalios nauja Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymo redakcija, kurioje atsiranda keletas nuostatų, skirtų vaizdo stebėjimo kamerų panaudojimui. Bet manome, jog šiai specifinei sričiai yra būtinas dar konkretesnis reglamentavimas. Pavyzdžiui, galima būtų pasinaudoti Didžiosios Britanijos patirtimi ir priimti vaizdo stebėjimo priemonių praktikos kodeksą, ar panašų dokumentą.

SANTRAUKA

Teisė į privatumą ir vaizdo stebėjimo priemonių panaudojimas Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos, Europos Sąjungos ir Lietuvos Respublikos teisės požiūriu

Video surveillance and right to privacy in European Convention of Human Rights, European Union and Lithuanian Law

Naujųjų technologijų pažanga, radikaliai keičia ir požiūrį į tam tikras nuo seno visuomenėje susiformavusias vertybes. Šiomis dienomis visuomenė jaučiasi vis labiau stebima. Siekiant viešųjų interesų (visuomenės saugumo, nusikalstamumo mažinimo ir pan.) privačiose ir viešosiose erdvėse yra įrengiamos vaizdo stebėjimo kameros, kurių užfiksuoti duomenys yra nuolat transliuojami bei kaupiami. Čia yra susiduriama su asmens privatumo užtikrinimo problema.

Magistriniame darbe yra kalbama apie teisės į privatumą užtikrinimą vaizdo stebėjimo priemonių panaudojimo kontekste. Teisė į privatumą yra ganėtinai jauna pasaulio teisinėje sistemoje, teisiškai įtvirtinta 1950 m. Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos (Konvencija) 8 straipsnyje. Asmens duomenų teisinė apsauga – teisės į privatumą elementas. Vaizdo stebėjimo priemonių panaudojimo atveju yra neišvengiamai susiduriama ir su asmens duomenų (vaizdo duomenų) teisinės apsaugos problemomis. Tad darbe analizuojamas ne tik Konvencijos aštuntasis straipsnis, nubrėžiantis pagrindines gaires privatumo apsaugai vaizdo stebėjimo priemonių panaudojimo atveju, yra aptariami ir asmens duomenų teisinę apsaugą reglamentuojantys Europos Sąjungos bei Lietuvos Respublikos teisiniai dokumentai (Direktyva 95/46/EB, Lietuvos Respublikos asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymas).

Darbas suskirstytas į tris struktūrines dalis. Pirmoje jų yra aptariama privatumo samprata, antroje aptariama vaizdo stebėjimo priemonių samprata, o jau trečiojoje dalyje pateikia teisės aktų vaizdo stebėjimo priemonių ir teisės į privatumą kontekste.

Kadangi teisinis reglamentavimas, bei mokslinės studijos dėl žmogaus teisės į privatumą (bei asmens duomenų teisinės apsaugos) vaizdo stebėjimo priemonių panaudojimo kontekste žengia pirmuosius žingsnius Lietuvoje, šio darbo tikslas buvo aptarti teisinį reglamentavimą asmens teisės į privatumą užtikrinimo vaizdo stebėjimo priemonių panaudojimo kontekste, bei nubrėžti pirmąsias gaires tolimesnėms šios specifinės srities studijoms ateityje.

SUMMARY

Teisė į privatumą ir vaizdo stebėjimo priemonių panaudojimas Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos, Europos Sąjungos ir Lietuvos Respublikos teisės požiūriu

Video surveillance and right to privacy in European Convention of Human Rights, European Union and Lithuanian Law

The advancement of new technologies is radically changing the world. Nowadays society is a transparent society. In recent years, the use of video surveillance cameras (also called Closed Circuit Television, or CCTV) throughout the world has grown to unprecedented levels. And there we find out many problems, concerning protection of an individuals private life.

The work discusses the issue of right to private life protection in a context of video surveillance. The right to private life is quite young in world's legitimate system and especially in Lithuanian law system. Personal data protection as a part of privacy right is an aspect of human rights. This proposition is universally accepted. As long ago as 1948, privacy was given recognition in the Universal Declaration of Human Rights. In 1950, privacy was implemented in European Convention of Human Rights.

This work is divided into three parts. One of them is talking about a conception of a privacy, separates data protection conception from right to private law, the second one is talking about video surveillance systems in general, their technical capacity, the last one is talking about European Convention of Human Rights and its article 8 as the main principle which is a sound base for European Union and Lithuanian regulation of video surveillance, analysis Charter of Fundamental Rights of the European Union, Directive 95/46/EC of the European Union, Constitution of Lithuania, Lithuanian Data Protection Law in the context of video surveillance.

As the studies of right to privacy (and personal data as a part of it) protection in the context of video surveillance are only making their first steps in Lithuania, this thesis was aiming to explore and define the right to privacy (personal data protection problem) in order to give firm grounds for the scientific investigations of this field in the future.

LITERATŪROS SĄRAŠAS:

Norminė literatūra

1. Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija // Valstybės Žinios. 2000, Nr. 96-3016.
2. Visuotinė žmogaus teisių deklaracija // Valstybės žinios. 2006, Nr. 68-2497.
3. Lietuvos Respublikos Konstitucija // Valstybės žinios. 1992, Nr. 33 – 1014 (1992 – 11- 30)
4. Lietuvos Respublikos Civilinis Kodeksas // Valstybės žinios. 2000-09-06, Nr. 74-2262
5. Lietuvos Respublikos Civilinio Kodekso komentaras, Antroji knyga, Asmenys. Justitia, Vilnius, 2002.
6. Lietuvos Respublikos Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymas // Valstybės žinios. 1996, Nr. 63-1479.
7. Lietuvos Respublikos Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymas // Valstybės žinios. 2008-02-23, Nr. 22-804.
8. Aiškinamasis raštas dėl Lietuvos Respublikos Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymo pakeitimo ir papildymo įstatymo projekto // 2006-05-04 Pateikė - Bužinskas Gintautas, Lietuvos Respublikos teisingumo ministerija. Prieiga per internetą:
<http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=275221&p_query=AI%D0KINA%20MASIS%20RA%D0TAS&p_tr2=2>.
9. Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymo komentaras. Prieiga per internetą:
<<http://www.ada.lt/images/cms/File/komentaras%20adtai.pdf>> (žiūrėta 2008 m. kovo 26 d.).
10. Lietuvos Respublikos azartinių lošimų įstatymas // Valstybės žinios, 2002, Nr. 116-5191.
11. Treaty on the European Union (Maastricht Treaty) // Official Journal C' 1992, Nr.191-1.
12. Europos Parlamento ir Tarybos Direktyva dėl asmenų apsaugos tvarkant asmens duomenis ir dėl laisvo tokių duomenų judėjimo. 95/46/EC [1995] O.J. L282/31.

13. 1981 m. Strasbūro konvencija dėl asmenų apsaugos ryšium su asmens duomenų automatizuotu tvarkymu. Pagrindinės Europos Tarybos sutartys. Europos Tarybos informacijos ir dokumentacijos centras, Vilnius, 2000.
14. The Australian Privacy Charter, published by the Australian Privacy Charter Group: Law School, University of New South Wales, Sydney, 1994.

Specialioji literatūra:

1. Birmontienė T., Jarašiūnas E., Kūris E., Maksimaitis M. ir kt. Lietuvos konstitucinė teisė. Vilnius, LTU, 2002. P. 664.
2. Buergenthal Thomas. International Human Rights. 2nd Edition, St. Paul, Minn., West Publishing Co, 1995. P. 413.
3. Civilka M., Lamanuskas T., Osinaitė G. ir kt. Informacinių technologijų teisė. NVO Teisės Institutas, Vilnius, 2004. P. 544.
4. Civilka M., Barasnevičiūtė R. Asmens duomenų apsauga ir privatumas: sąveika su informacinės visuomenės aktualijomis // Justitia 2007 m. Nr. 4 (66). Vilnius. P. 22-38.
5. Dickson Brice. Human rights and the European convention. The effects of the Convention on the United kingdom and Ireland. Sweet and Maxwell, London, 1997, P. 255.
6. Dabartinės lietuvių kalbos žodynas. Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, Vilnius, 2000. P. 598.
7. Europos teisės departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės. Europos sąjungos teisė ir Lietuva. Justitia, Vilnius, 2002. P. 395.
8. Mikelėnas V. Teisė į privatų gyvenimą ir jos gynimas // Asmeninės neturtinės teisės ir jų gynimas: mokslinės konferencijos medžiaga. Justitia, Vilnius, 2001.
9. Foucault M. Discipline and Punish: The Birth of a Prison. Penguin Books, London, 1977.
10. Jarukaitis I., Lamanuskas T., Civilka M., Makauskaitė A. Elektroninių ryšių teisė. EUGRIMAS, Vilnius, 2005. P. 382.
11. Jočienė D. Europos žmogaus teisių konvencijos taikymas užsienio valstybių ir Lietuvos Respublikos teisėje. EUGRIMAS, Vilnius, 2000.
12. Jočienė D., Čilinskas K. Žmogaus teisių apsaugos problemos tarptautinėje ir LR teisėje. Vilnius, 2004. P. 387.
13. Jočienė D. Europos žmogaus teisių teismo jurisprudencijos įtaka nacionalinei teisei bei jurisprudencijai, tobulinant žmogaus teisių apsaugą. Konvencijos ir Europos Sąjungos teisės santykis // Jurisprudencija. Mokslo darbai 2007 7 (97), Vilnius, P. 21.
14. Jung C. G. Psichoanalizė ir filosofija. Rinktinė, Pradai, Vilnius, 1999, P. 334.

15. Kalesnykas R. Vaizdo stebėjimo kamerų (CCTV) panaudojimas užtikrinant visuomenės saugumą: teisiniai ir organizaciniai aspektai // *Jurisprudencija*, t. 36 (28), Vilnius, 2002.
16. Keras A., Kurapka E., Petrauskas R. Informacinės visuomenės kūrimo, informacinių technologijų taikymo ir informacinių technologijų teisės plėtros tendencijos Europos Sąjungoje. Vilnius, 2001, P. 323.
17. Kiškis M., Petrauskas R. ir kt. Teisės informatika ir informatikos teisė. Mykolo Riomerio Universitetas, Vilnius, 2006, P. 267.
18. Trumpas Europos žmogaus teisių konvencijos vadovas. ET informacijos ir dokumentų centras, Vilnius, 1995.
19. Tarptautinių žodžių žodynas. Alma litera, Vilnius, 2004. P. 827.
20. Vaitkevičiūtė V. Tarptautinių žodžių žodynas. Leidykla „Žodynas“, Vilnius, 2001. P. 789.
21. Žmogaus teisės. Regioninių ir tarptautinių dokumentų rinkinys. Mintis, Vilnius, 1993. P. 298.
22. Žmogaus teisės Europos Tarybos ir Europos Sąjungos dokumentai. Žmogaus teisių centras, Vilnius, 2000. P. 311.
23. Žmogaus teisių įgyvendinimas Lietuvoje: 2006 m. Apžvalga // Žmogaus teisių stebėjimo institutas, Vilnius, 2006. P. 64.
24. Žalimas D., Žaltkauskaitė-Žalimienė S., Petrauskas Z., Saladžius J. Tarptautinės organizacijos, Justitia, Vilnius, 2001. P. 891.
25. Vadapalas V. Tarptautinė teisė. EUGRIMAS, Vilnius, 2006, P. 519.
26. Walters J. Gregory. Human rights in an informatikon age. A philosophical Analysis. University of Toronto Press, Toronto, 2002. P. 335.
27. Philip Alston with the assistance of Mara Bustelo and James Heenan. The EU and Human Rights. OXFORD University press. P. 583.
28. Parent W. Privacy, morality and the law. 12 *Phil & Pub Affairs*, 1983, P. 269.
29. R. V. Brown (1996) 1 *All E.R.*, 545. P. 555.
30. Steiner Henry J., Alston Philip. International Human Rights In Context. Law, Politics, Morals // OXFORD University Press, 2nd edition, New York 2000. P. 1497.
31. Klang Mathias and Murray Andrew. Human Rights in the Digital Age. Glass House Press, London, 2005. P. 244.
32. Susan Marks and Andrew Clapham. International Human Rights Lexicon // OXFORD university, Great Britain, 2005. P. 303.
33. Javaid Rehman. International Human Rights Law A practical Approach. 2003. P. 317.

34. Global Governance and the Quest for Justice. Volume 4: Human Rights // HART Publishing OXFORD and Portland Oregon, 2004. P.229
35. Donna Gomien. Short guide to the European Convention on Human Rights. Council of Europe, 1998. P. 122.
36. Orwell George. 1984. Published by New American Library, Penguin Books, New York 1961. P. 326.
37. Chadwick Paul. The value of privacy // European Human Rights Law Review, 2006, 5, 495-508.
38. Civilka M. Asmens duomenų apsaugos teisinis reguliavimas interneto kontekste. Prieiga per internetą: <<http://www.itc.tf.vu.lt/mokslas/mokslas.html>>.
39. David Brin. The transparent society. Cameras are coming They`re getting smaller and nothing will stop them. Prieiga per internetą: <<http://www.wired.com/wired/archive/4.12/fftransparent.html?pg=1&topic=>>>.
40. Pasaulinė interneto laisvės kampanija: Privatumas ir žmogaus teisės, Tarptautinė privatumo įstatymų ir praktikos apžvalga. Prieiga per internetą: <<http://gilc.org/privacy/survey/intro.html>>.
41. Blackburn D., Bone M. and Phillips P. Facial Recognition Vendor Test 2000. Prieiga per internetą: <www.dodcounterdrug.com/facialrecognition/DLs/FRVT_2000.pdf>.
42. Hille Koskela. "Cam Era - the contemporary urban Panopticon". Prieiga per internetą: <<http://www.surveillance-and-society.org>>.
43. Introna D. Lucas, Wood David, Picturing Algorithmic Surveillance: The Politics of Facial Recognition Systems. Prieiga per internetą: < <http://www.surveillance-and-society.org/cctv.htm>>.
44. Marcus Baram. Eye on the City: Do Cameras Reduce Crime?. Prieiga per internetą: <<http://www.abcnews.go.com/US/Story?id=3360287&page=1>>.
45. Norris C. and Armstrong G., CCTV and the social structuring of surveillance. Prieiga per internetą:<<http://www.popcenter.org/Library/CrimePrevention/Volume%2010/06NorrisArmstrong.pdf>>.
46. Radvilaitė Asta, Vaizdo stebėjimo kamerų panaudojimas ir žmogaus teisės, Vilnius, 2003. Prieiga per internetą: <<http://www.hrmi.lt/admin/Editor/assets/tarpt%20dok/vaizdo%20kamos.pdf>>.

47. Samuel Warren, Louis D. Brandeis. The right to privacy. Harvard Law Review. Vol. IV December 15, 1890 No. 5. Prieiga per internetą: https://lawrence.edu/fast/boardmaw/Privacy_brand_warr2.html .
48. CCTV: Constant Cameras Track Violators. P.17. Prieiga per internetą: http://www.ncjrs.gov/pdffiles1/jr_000249d.pdf.
49. Public space surveillance in light of the European Convention on Human Rights. 1998. Prieiga per internetą: <http://www.crimereduction.homeoffice.gov.uk/cctv/cctv13.htm>.
50. European Commission for Democracy Through Law (Venice Commission) opinion on Video Surveillance in Public Places by Public Authorities and the Protection of Human Rights, Strasbourg, 2007. Prieiga per internetą: <http://www.venice.coe.int>.
51. Europos Tarybos Konvencijos dėl asmenų apsaugos ryšium su asmens duomenų automatizuotu tvarkymu (ETS Nr. 108) konsultacinio komiteto dokumentas. "Report containing guiding principles for the protection of individuals with regard to the collection and processing of data by means of video surveillance". Prieiga per internetą: http://www.coe.int/t/e/legal_affairs/legal_co%2Doperation/data_protection/documents/reports_and_studies_of_data_protection_committees/QReport_videosurveillance_2003.asp#TopOfPage >.
52. Working Document on the Processing of Personal Data by means of Video Surveillance, Article 29 Data Protection Working Party, 11750/02/EN. Prieiga per internetą: http://www.eurorec.org/EHRWorkshop/prereads/EU_Article29_Data%20Protection%20Working%20Party_Feb_2007.pdf.
53. 29 straipsnio duomenų apsaugos darbo grupė. Nuomonė 4/2007 dėl asmens duomenų sąvokos. Prieiga per internetą: http://ec.europa.eu/justice_home/fsj/privacy/docs/wpdocs/2007/wp136_lt.pdf.
54. Gallagher Caoilfhionn. CCTV and Human Rights: the Fish and the Bicycle? An examination of Peck v. United Kingdom (2003) 36 E.H.R.R. 41. Prieiga per internetą: <http://www.surveillance-and-society.org/cctv.htm>.
55. Keeping a close eye on security in Europe. Prieiga per internetą: <http://ec.europa.eu/research/headlines/news/article050520en.html>.
56. Leon Hempel and Eric Topfer .Final report: CCTV in Europe. Prieiga per internetą: http://www.urbaneye.net/results/ue_wp15.pdf.
57. EU Annual Report on Human Rights 2007, prepared by Council of Ministers. Prieiga per internetą: <http://europa.eu>.

58. Valstybinės duomenų apsaugos inspekcijos tyrimas. Asmens vaizdo duomenų tvarkymo tikrinimų prekybos centruose rezultatų apibendrinimas. Prieiga per internetą: <www.ada.lt> (žiūrėta 2008 m. sausio 30 d.).
59. Valstybinės duomenų apsaugos inspekcijos tyrimas. Asmens vaizdo duomenų tvarkymo tikrinimų kazino rezultatų apibendrinimas. Prieiga per internetą: <www.ada.lt> (žiūrėta 2008 m. sausio 30 d.).
60. <<http://www.itc.tf.vu.lt/mokslas/mokslas.html>>
61. <<http://mediafilter.org/caq/CAQ56brother.html>>
62. <<http://www.epic.org/privacy/surveillance/>>
63. <<http://www.privacycom.net/2007/09/10/privacy-watch-release-20-privacy-technology/>>
64. <<http://www.privacyspot.com/>>
65. <<http://www.privacyinternational.org/article.shtml?cmd%5B347%5D=x-347-545269>>
66. <<http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cmsUpload/st13288-re01.lt07.pdf>>
67. <www.privacyinternational.com>
68. <www.hrmi.lt>
69. <www.ada.lt>

Teismų praktika:

Europos žmogaus teisių teismo:

1. Airey v. Ireland, No. 6289/73, ECHR 1979,
2. Amann v. Switzerland, No. 27798/95, ECHR 2000,
3. Amstrong v. United Kingdom, No. 48521/99, ECHR, ECHR 2002,
4. Friedl v. Austria. Application, No: 15225/89, ECHR 1995,
5. Young, James and Webster v. the United Kingdom. No. 7601/76, ECHR 1981,
6. Rotaru v. Romania, No. 28341/95, ECHR 2000,
7. Peck v. the UK, No. 44647/98, ECHR 2003,
8. Perry v. United Kingdom, No. 63737/00, ECHR 2003,
9. P.G. and J.H. v. United Kingdom, No. 44787/98, ECHR 2001,
10. Van Oosterwijk v. Belgium, No. 40/79, ECHR 1980,
11. Klass and others v. Federal Republic of Germany. No. 5029/71, ECHR 1978,
12. Lupker v. the Netherlands, No. 18395/91, ECHR 1992,
13. Lithgow and others v. The United Kingdom. No. 9006/80, ECHR 1986,
14. Malone v. United Kingdom. No. 8691/79. ECHR 1984,

15. Niemietz v. Germany, No. 13710/88, ECHR 1992.

Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo:

1. 1995 m. sausio 24 d. išvada,
2. 1999 m. spalio 21 d. nutarimas,
3. 2000 m. gegužės 8 d. nutarimas,
4. 2002 m. rugsėjo 19 d. nutarimas,
5. 2002 m. spalio 23 d. nutarimas,
6. 2003 m. kovo 24 d. nutarimas,
7. 2002 m. rugsėjo 19 d. nutarimas,
8. 1997 m. vasario 13 d. nutarimas,
9. 1997 m. vasario 13 d. nutarimas,
10. 2002 m. rugsėjo 19 d. nutarimas.

Europos Teisingumo Teismo:

1. C – 29/69 Stauder v. City of Ulm [1969] ECR 419,
2. C – 260/89 Ellink Radiophonia Teleorassi AE v. Dimotiki Eaira Ploiroforisis and S. Kouvelas [1991] ECR I – 2925.

